

Yahudilerin Filistin'e Göçü Üzerine Bazı Düşünceler

Taner ASLAN*

ÖZ

Osmanlı devletinin 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yaşadığı en önemli sosyal olaylardan biri dış göçlerdir. Bu göçleri siyasî ve ekonomik göçler olarak tavsif edebiliriz. Osmanlı devletine yapılan göçlerin mühim bir bölümü siyasî göçlerdir. Özellikle Balkanlarda başlayan ayaklanmalar ve ardından karşılaşılan baskılar sebebiyle, Balkanlardan Anadolu'ya birçok göç yapılmıştır. Aynı şekilde Kafkaslarda ki Rus yayılcılığı, bu bölgeden çok sayıda insanın Anadolu'ya göç etmesine yol açmıştır. Rusya'da ve Avrupa'nın muhtelif devletlerinde Yahudilere karşı başlatılan siyasî baskılar da Yahudileri göçe zorlamıştır. Yahudi göçü amacı ve işlevselliği açısından diğer göçlerden farklılıklar arz eder. Osmanlı devleti, Yahudilerin Filistin dışındaki yerlere iskân edilmesinde bir mahzur görmemiştir. Ancak Yahudiler Osmanlı devletinin iskân siyasetine uymayıp, farklı bir politik amaç güderek Filistin topraklarına yerleşme gayreti içinde olmuşlardır. Avrupa'dan Filistin'e başlatılan Yahudi göçü organizeli ve planlı bir göç hareketidir. Kendiliğinden gelişen bir hareket değildir. Bu göçün arkasında Yahudileri Filistin'de buluşturmaya hedefleyen siyonizm siyasî düşüncesi yatmaktadır. Bu faaliyet neticesinde Filistin'den arazi satın alarak birçok Yahudi buraya yerleştirilmiştir. Osmanlı devlet idarecileri göçü engellemek için bir dizi yasal önlemler almışlarsa da bölge idarecilerinin yanlış tutumları yüzünden göç önlenememiştir. Bu çalışmada, Yahudilerin Filistin'e göçü ve bu göçü engellemek için alınan tedbirler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yahudiler, Filistin, siyonizm, göç.

ABSTRACT

Some Remarks on the Jewish Immigration to Palestine

Migration was one of the most important social events that Ottoman Empire had during the second half of the 19 the century. Most of the migration to the Ottoman Empire is political migrations. Many

---

* Yrd. Doç. Dr. Aksaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kampus/AKSARAY.
e-posta: taner.aslan4@gmail.com

migrated from the Balkans to Anatolia, because of the pressures in the Balkans, which were followed by nationalist rebellions. In the same vain, Russian expansionism in the Caucasus led to the migration of many people to Anatolia from this region. Political pressure against the Jews in Russia and various states in Europe forced the Jews to immigrate to Ottoman lands. The Jewish immigration differed from the other migrations in terms of its aims and functionality. The Ottoman Empire did not object to the housing of the Jews in places where it ruled except for Palestine. But the Jews did not obey the settlement policy implemented by the Ottoman state, and they followed a different purpose in their settlements to Ottoman Palestine. The Jewish migration to Palestine from Europe was an organized and planned one. It was not a spontaneous act. The idea behind the Jewish migration was Zionism in order to gather all Jews in Palestine. As a result many Jews were settled here by purchasing lands in Palestine. Although some Ottoman bureaucrats took legal measures to prevent migration due to wrongdoings of the district administrations, the immigration could not be stopped. In this study, the Jewish migration to Palestine and the measures taken to prevent this migration are discussed.

Key words: the Jews, Palestine, Zionism, migration.

Giriş

A 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı devletini en fazla uğraştıran olaylar arasında, devletin muhtelif yerlerine yapılan kitlesel göçleri önemli yer tutmaktadır. Çeşitli etnik ve kültürel özellikler taşıyan toplulukların, Anadolu ile Balkanlarda yerleştirilmeleri, zamanla Anadolu'da yoğunlaşmaları günümüz Türkiye'sinin kültüründe önemli çeşitliliklerin doğmasına yol açtı. Arnavutluk sahillerinden Kafkas zirvelerine varıncaya kadar, hatta Kazan diyarına değin uzanan coğrafî sahadaki kültürler Anadolu'da toplanmaya, kaynaşmaya başladı. Buna zemin hazırlayan göçlerin araştırılması, bir tarih olayının aydınlatılmasının yanı sıra, günümüz sosyo-kültürel yapısının da öğrenilmesine yardımcı olacaktır (Saydam 1997: 1).

1850'li yılların ortasından itibaren Osmanlı devletine sığınanların sayısında büyük bir artış olmuştur. Bunun nedenleri arasında Rusya'nın Kafkaslar, Hazar Denizi ve Karadeniz kıyılarına doğru genişlemesinin devam etmesi ve ilhak ettiği topraklardaki yerli halka yönelik politikasının, kabullenmeden zorla sürgüne dönüşmesi yer almaktadır (Akgündüz 1999: 145). Aynı şekilde Balkanlarda Bulgar, Yunan ve Sırp'ların kurdukları çeteler, bu bölgede yaşayan Müslüman Türkleri, uyguladıkları şiddet neticesinde

göçe zorlamışlardır. Böylece Osmanlı devletine gerek Kafkaslardan gerekse Balkanlardan büyük ölçüde göç yapılmıştır (İpek 1995: 197-221).

Osmanlı devletine yapılan göçler içerisinde muhtevası açısından en dikkate değer göç Yahudi göçüdür. Bu göç, Filistin topraklarında bir Yahudi devletini kurmak için yapıldığından siyasî bir içeriğe sahiptir. Osmanlı devleti, göçe maruz kalan toplulukları imparatorluğun çeşitli yerlerine iskan etmiştir. İmparatorluğa göç eden Yahudileri de yerleştirmek istemiş, ancak Yahudiler Filistin dışındaki toprakları tercih etmemişlerdir.

Çalışmanın başında, 19. yüzyıla kadar Yahudilerin Osmanlı idaresi ile münasebetlerine ilişkin tarihsel arka plana, ikinci ve üçüncü kısımda Yahudilerin Filistin'e göçüne ve bu göç karşısında Osmanlı devletinin uygulamalarına dair uzak ve yakın tarihsel tecrübeler verilmek istenmiştir. Elde edilen veriler sonuç kısmında değerlendirilmiştir. Araştırmanın yapılmasında başvurulan kaynakları, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki belgeler ile telif ve tetkik eserler oluşturmuş, kısmen de yabancı kaynaklara müracaat edilmiştir. Çalışmada göç, Filistin, siyonizm, Yahudi ve benzeri genel anahtar kelimelerin kapsadığı arşiv belgelerinin kullanılması tercih edilmiştir.

Osmanlı Devletinde Yahudiler

Osmanlılarla Yahudilerin ilk teması 1326 tarihine rastlar. Orhan Gazi Bursa'yı fethettiğinde Bizans idaresindeki Bursa Yahudileri Osmanlıları kurtarıcı olarak karşılamışlardır. Orhan Gazi, Yahudilerin Etz ha-Hayim (Hayat Ağacı) Sinagogu'nu inşa etmelerine müsaade etmiştir. Edirne'nin fethinden sonra da Balkanlardan birçok Yahudi Osmanlı topraklarına göç etmiştir (Franco 1897: 29). Avrupalılar tarafından hayat hakkı tanınmayan Yahudiler, çareyi Osmanlı devletine sığınmakta bulmuşlardır. Avrupa'da Yahudilere bütün kapılar kapanırken, Osmanlı hoşgörüsü onlara kucak açmıştır.

Avrupa'dan Osmanlı topraklarına Yahudi göçleri yüzyıllar boyu devam etmiştir. Örneğin, 1376'da Macaristan'dan ve 1394'te de Fransa'dan kovulan *Aşkenaz* Yahudileri Osmanlı devletine sığınmışlardır. Keza 15. yüzyılın başlarında ise Yahudiler Sicilya'yı terke zorlanmışlardır. Yine Selanik'in 1420'de Venediklilerin eline geçmesiyle de, buradaki Yahudiler Osmanlı topraklarına sığınmışlardır. Bu göçlerle birlikte gelen Yahudiler özellikle I. Mehmet'le birlikte iyi bir mevkie sahip olmaya başlamışlardır. Sarayın daimi hekimliğine kadar yükselen Yahudilerin alınan kararlardaki etkinlikleri göze çarpmaktaydı. Osmanlı devletinde iyi bir konuma gelen Yahudilerin bu durumu, Avrupa'daki Yahudilerin dikkatini buraya çekmiştir. Osmanlı ve Orta Avrupa'nın farklı yerlerinde yaşayan *Aşkenaz* Yahudilerinin lideri Haham *İzak Sarfati*, 1430'da Osmanlı'ya yerleşmiş ve Edirne Baş Hahamlığı'na

getirilmiştir. Baş Haham, 1454'te Avrupa'daki Yahudi cemaatlerine gönderdiği mektupta, Osmanlı devletinin huzurlu bir devlet olduğundan bahsetmiştir. Bu davetle birlikte birçok Yahudi Osmanlı devletine iltica etmiştir. *Sarfati* bu mektubunda, Avrupa'daki Yahudilere Osmanlı devletine göç etmelerini tavsiye ederken, Kudüs ve İsrail'e giden yolun buradan geçtiğini vurgulamıştır. Bu mektup, daha 15. yüzyılda Kudüs ve İsrail düşünün Yahudiler arasında var olduğunun açık bir delilidir. Yahudilerin Filistin düşüncesi özellikle ruhanî din adamları tarafından dillendirilmiştir (Rozanes 1945/1: 20).

İstanbul'un fethi ile Bizans Yahudileri adı verilen Romaniotlar da Osmanlı devletine kurtarıcı gözüyle bakmışlardı. Kendilerine her türlü hakların verildiği Yahudilerin Bizans'ın son Hahambaşısı Moşe Kapsali, fetihten sonra İstanbul'un ilk hahambaşısı olmuştur (Galanté t.y.: 3). Dini yaşamı ve fikirleri onu Yahudiler arasında önder bir konuma getirmiştir (Eroğlu 1997: 114). Osmanlı topraklarına daha büyük Yahudi göçü ise 15. yüzyılın sonlarına rastlamaktadır (Öke 1991: 32). İspanya'nın Katolik kralları Kastilyalı İsaabel ile Aragon'lu Ferdinand, Katolik bir İspanya meydana getirmek için Müslüman ve Yahudilere dinlerini değiştirmeleri yönünde baskı yapmışlardır. Dinlerini değiştirmeyi reddeden Müslümanların ve Yahudilerin 31 Mart 1492'de İspanya Kraliçesi İsaabella, kilise ile yaptığı işbirliği ile 2 Ağustos 1492 tarihine kadar İspanya'yı terk etmeleri için ferman yayınlamıştır. Bunun üzerine sayıları 200 ila 300 bin civarındaki Yahudi, Avrupa'nın pek çok ülkesinden sığınma talebinde bulunmuş, ancak hepsinden de ret cevabı almıştır. Osmanlı devleti ise haçlı zihniyetine karşı bir politika olarak Sefarat Yahudileri¹ adı verilen İspanya Yahudilerinin Osmanlı topraklarına yerleşmelerinde bir mahzur görmeyerek, onları İstanbul ve Selanik'e iskân ederek geniş salâhiyetler vermiştir. Yahudiler hemen hemen geldikleri andan itibaren kendilerine verilen imtiyazlar neticesinde yükselmeye başlamışlardır. Aralarında İspanya'da iken yüksek görevlerde bulunmuş olanlar derhal saraya alınmışlardır. Bu kişiler, Osmanlı maliyesinde ve dış işlerinde söz sahibi olmuşlardır. Hatta denilebilir ki, 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun harici ciheti, bu danışmanların fikrine göre de tayin edilmiştir (Şaron 1992: 42). Osmanlı devleti topraklarına yerleşen Yahudiler, çok geçmeden lobi faaliyetlerine başlamışlardır. Bilinen ilk lobi faaliyetini 1553'te Osmanlı'ya göç eden Yasef (Joseph) Nassi²

1 16. yüzyılın sonuna kadar göç etmeye devam eden bu toplum, adını İbranicede "İspanya" manasına gelen "Sefarad" kelimesinden aldıklarından kendilerine "Sefaradlar" adı verilmiştir.

2 1520'lerde Portekiz'de doğan Nassi, köken itibarıyla İspanyol Yahudi'sidir. 1553'te İstanbul'a göç eden Yahudiler arasında yer almaktaydı. (Bkz. Kocabaş 1987: 52).

başlatmıştır. Nassi, II. Selim'in gözüne girerek, Osmanlı sarayında saygın bir konuma gelmiştir. Nassi'nin (Learsi 1966: 331) Osmanlı devlet idarecilerine yanaşma siyaseti, ona Kanuni Sultan Süleyman'ın hususî müşavirliğini elde etmesini sağlamıştır.³ Maksudı Yahudi azınlıkla devlet idaresi arasında bir köprü meydana getirmektir. Aynı zamanda, Avrupa devletleriyle özellikle de İspanya Kralı II. Philip ile Osmanlı devleti arasında arabulucu rolünü üstlenmiştir.⁴ Siyonizm'in Theodor Herzl'den önceki asıl fikir babası olarak bilinen Nassi'nin asıl hedefi, dünyanın farklı yerlerinde dağıntık halde bulunan Yahudileri Filistin topraklarında buluşturmaktır. Osmanlı yönetimi ile iyi münasebetler içinde olarak, Kanuni Sultan Süleyman'a Filistin'in Tiberya şehri ve çevresini Yahudiler için imtiyazlı bir bölge olarak kabul ettirmiş ve Filistin'in Tiberya (Taberiye) gölü civarında bir miktar arazi elde etmiştir. Devlet idaresiyle iyi ilişkiler içerisinde olan Nassi, Tiberya için özerk bir statü verileceği ve burada büyük bir Yahudi yerleşim merkezi oluşturma ümidini taşımıştır. Bu maksatla bütün Yahudileri, imtiyazını elde ettiği bu bölgeye davet etmiştir. Fakat Nassi bu bölge için muhtariyet elde edememiş, bu gelişme onun özerk Yahudi kolonisi teşkil etme projesini de akim bırakmıştır (Roth 1977: 88). Ancak Nassi'nin bu projesi gerçekleşme de Aliyah'a yani kutsal topraklara geri dönüşe bir başlangıç olması açısından önemli olmuştur. Nassi'nin gerçekleştirmeye çalıştığı "Tiberias Projesi", Yahudilerin Aliyah'a dönük ilk projesidir. Bu proje, ileride siyonistlerin, siyon projesinin de temelini oluşturmuştur (Şaron 1992: 50; Learsi 1966: 331).

Yahudilerin Osmanlı idaresinde önemli görevler üstlenmesi, diğer Yahudilerin de Osmanlı idaresine yaklaşmalarına ve kendilerine bir mevki elde etmeye çalışmalarına yol açmıştır. XVI. yüzyılda, Ben Natan Eskenazi ve Ester Kira da, Nassi'nin yolundan giderek, Osmanlı yönetiminde söz sahibi Yahudiler arasında yer almışlardır. Osmanlı sarayında divan danışmanlığı görevine getirilen Eskenazi, dış münasebetlerde etkin bir rol oynamıştır. Bu dönemde Ester Kira⁵ adında Yahudi bir kadın da önemli görevler üstlenmiştir. Fakat o kendisine verilen mevki kötüye kullanarak

3 Bu çabalarında Şehzade Selim'in karısı ve III. Murat'ın annesi olan Yahudi asıllı Nurbanu Sultan'dan yararlandı. (Bkz. Kocabaş 1987: 52).

4 Ona şehzadelerle doğrudan ilgilene "müteferrika" unvanı verildi. Yasef'in kardeşi Samuel Nassi de Kanuni'den özel aylık alan elemanlar arasındaydı. (Bkz. Kocabaş 1987: 52).

5 O dönemde sarayda harem kadınları kapalı yaşadıkları için harem ile dış dünya arasındaki alışveriş gibi bağlantıları kurmak için 'Kira' adı verilen kadınlar görev yaparlardı. Bu kadınlar harem çevresiyle kurdukları ilişkiler sayesinde devlet işlerinde de önemli rol oynarlardı. (Bkz. Aydın 2001 Ağustos).

birçok kişinin tepkisini çekmiştir. Moshe Sevilla Sharon *Türkiye Yahudileri* adlı kitabında Ester Kira'dan şu şekilde bahseder:

“-Ester Kira, saraydaki ilişkileri sayesinde kendine yakın olanlara imtiyazlar, asalet unvanları ve çeşitli menfaatler sağlarken dosttan çok düşman edinmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla Ester Kira bu türden işlere gerektiğinden fazla karışmış ve işi (özellikle oğullarına) vergi muafiyetleri elde etme, hatta sipahi beyliklerinin dağıtımına karışmaya kadar götürmüş, büyük oğlunu İstanbul gümrüğünün yönetimine almıştır.” (Şaron 1992: 54).

Osmanlı idaresindeki Yahudiler, burada devletin kendilerine vermiş olduğu imtiyazlar neticesinde önemli görevler üstlenmişler, huzurlu ve rahat bir yaşam sürmüşlerdir. Keza o dönemdeki tüccarların birçoğunun Yahudi ve büyük bir nüfuza sahip oldukları dikkat çekmektedir.⁶ Ticaretle uğraşan Yahudiler büyük servet elde etmişler ve bu zenginliklerini siyaset için bir vasıta olarak kullanmışlardır. Devletin millî geliri ve dışarıdan aldığı borçların hatırı sayılır kısmı borsa oyunları, tefecilik, murabahacılık işlemleri ile bu Yahudi bankerlerin eline geçer hale gelmiştir.⁷

19. yüzyılda Avrupa'dan tüm dünyaya yayılan ideolojik eğilimler Osmanlı idaresindeki Yahudileri de etkilemiştir. Bu yüzyıldan sonra Yahudiler arasında siyasal eğilimler giderek artmış, Nassi'nin başlatmış olduğu “Tiberias Projesi” bu yüzyılda Siyonist ideoloji halini almıştır. Bu yüzyılla birlikte Osmanlı devleti, Balkanlarda isyan hareketleriyle uğraşırken, Yahudiler de Osmanlı idaresine muhalif gruplarla işbirliği yapmak suretiyle siyasî getirim elde etme çabası içine girmişlerdir.

Yahudilerin Filistin'e Göç Ettirilmeleri İçin Yapılan Faaliyetler

Osmanlı devletinde Yahudilerin faaliyetlerinin temelinde siyonizm siyasî düşüncesi yatmaktadır. Siyonistlerin, 19. yüzyıldaki faaliyetleri bu siyasal hareket üzerine inşa edilmiştir. Ortaya çıkan bu gelişme, klasik literatürde “siyasî siyonizm” olarak tanımlanan ve vaat edilmiş topraklara dönüş rüyasına yeni bir yaklaşım getirdiği söylenen akımdır. Liderliğini Avusturyalı

6 Lady Montagu bu durumu şu şekilde belirtmiştir: “Zengin tüccarların çoğunun Yahudi oluşu dikkatimi çekti. Bunların nüfuzu çok kuvvetli, imtiyazları Türklerinkinden çok fazla. Kendi kanunları ile idare edilen bir cumhuriyet gibidirler. Yahudiler birlik meydana getirdiklerinden devletin bütün ticaretlerini ellerine almışlardır. Yahudiler kendilerine her zaman ihtiyaç duyulmasını sağlamışlar ve bu nedenle saray da onları korumuştur. Bunların tüm hileleri bildiği halde tüm işler ister istemez onlara yaptırılıyordu. Velhasıl ticaretle ilgili olan ne varsa onların elinden geçiyordu.” (Lady Montagu 1973: 84).

7 “1860'lardan itibaren Galata'daki Komisyon Hanı ve Havyar Hanı'nda finans imparatorlukları kurmuş olan Galata bankerleri, saraydan başlayıp, vezir, vükela, memur ve subaydan imparatorluğun en uzak köşesindeki tahıl ya da meyve üreticisine, oduncusuna, kömürçüsüne ve her türlü esnafına kadar uzanan bir ağ kurmuş bulunuyorlardı.” (Bkz. Kazgan 1991: 45).

Yahudi Theodor Herzl'in yaptığı akımın asırlardır süren "siyona dönüş" idealini rasyonalize ederek bir politik harekete dönüştürdüğü ve eski dini yapısından uzaklaştırdığı öne sürülmektedir. Rus Yahudisi Nathan Birnbaum tarafından siyasal edebiyata sokulan siyonizm kavramı, zamanla bütün Yahudiler arasında kabul gören bir siyasî düşünce halini almıştır. Bu manadan siyonizmin asıl siyasî hedefi Filistin topraklarında Yahudileri buluşturmaktır ve bu topraklarda bir Yahudi devleti kurmaktır. Bu hedefin merkezi olan Filistin bir Osmanlı toprağıydı. Bunun için Yahudiler, 19. ve 20. yüzyıllarda "siyona dönüş" projesini gerçekleştirmek için Osmanlı devletinin idarî, siyasî ve iktisadî alanlarına tesir eden bir siyasî faaliyet takip ederek, Osmanlı idarî yapısında ve iktisadî hayatında hakim konuma gelme amacını gütmüşlerdir. Böylece siyonistler dünyanın farklı bölgelerine göç etmiş/ettirilmiş Yahudileri, Filistin'e yerleştirme siyasetini açıktan açığa dile getirmişlerdir. Gayelerine ulaşmak için özellikle Osmanlı devletinin yenileşme süreciyle birlikte ortaya çıkan gruplarla işbirliği yapmışlar, hatta bu grupların kurucuları ve üyeleri durumuna gelmişlerdir. Yahudilerin Osmanlı devletinde yaptıkları faaliyetlerin arka planında ilk olarak siyon denilen Kudüs ve dolaylarına dönme, ikinci olarak *Eski Ahit*'in prensipleri arasında yer alan kutsal topraklarda Süleyman Tapınağı'nı yeniden inşa etme hülyası yatmaktaydı. *Eski Ahit*'e göre Tanrı Yahuda kutsal toprakları kıyamete değin tasarruflarında kalmak üzere İbrahim Peygamber ve ümmetine adamıştır. Bu inanç, dünyanın farklı yerlerine dağılmış olan Yahudileri Kral Davud'un altı köşeli yıldızı altında toplayacak ve onlara kutsal topraklara değin önderlik edecek bir Mesih'in gelişini büyük bir sabır ve tevekkülle beklemeye razı etmiştir. Sinagog ayinleri dahi dönüş dualarından meydana geliyordu. Musevi din vaizleri, vaizlerinde kurtarıcının bir gün siyona geleceğinden bahsetmekteydiler (Öke 1991: 34). Bununla siyonun din merkezli bir siyaset neticesinde geliştiği söylenebilir.

19. yüzyılın ikinci yarısında Museviliğin sadece bir inanç felsefesi olmayıp, aynı zamanda başlı başına bir millet teşkil edecek nitelikte ögelere sahip olduğunu savunan birçok Yahudi aydını ve ruhban din adamı olmuştur. Yahudi aydın ve din adamları, siyasî bir düşünce haline gelen siyon hareketini tedrici bir biçimde hayata geçirme planları yapmışlardır. Bu hedef için siyasî niteliğe kavuşturdukları ideal ile birlikte, bu işin organizasyonunda temel teşkil edecek olan maddi finansmanı ise zengin Yahudiler kanalıyla sağlamışlardır. Özellikle Yahudi din adamlarını Filistin'e dönüş düşüncesine sevk eden ve benimseten en önemli hadise 1840 Şam katliamı ve bu

katliama karşı oluşan tepki olmuştur.⁸ Bu hadise, Avrupa'da büyük yankı uyandırmış, İngiltere ve Fransa Musevilerinin lideri Sir Moses Montefiore ve Adolphe Crémieux, Musevilerin can ve mallarının emniyet altına alınması için yaptıkları faaliyetler neticesinde, Osmanlı devletinde yaşayan Musevilerin Avrupalı devletlerce himaye edilmelerini sağlamışlardır. 1840 katliamı Mesihçi gerekçiliğe inanan Judah Alkalai adında Yahudi bir din adamı ve onun gibi düşünen bazı Musevi ruhbanlarına, dindaşlarının insan girişimiyle kefarete sürecinin tamamlanmasının hızlandırılabilceği izlenimi yaratmıştır. Alkalai, bu hadiseden sonra Semlin'deki görevinden ayrılarak gittiği her yerde bu düşünceyi aşılamaaya çalışmıştır. Bu zat, diğer Musevilere örnek olmak üzere ilk adımı kendisi atarak Filistin'e yerleşmiş, ömrünün sonuna kadar Musevi millî birliğinin kurulabileceğine ve bu düşüncenin gerçekleşmesi için modern manada siyasal bir örgütlenmenin zaruri olduğuna inanmıştır. Alkalai gibi düşünen bir diğer Yahudi din adamı Zevi Hirsch Kalischer'dir. Kalischer, Musevilerin son amacının kutsal topraklarda bir bayrak altında toplanmak olması gerektiği inancıyla, Filistin'de Musevi egemenliğinin tesis edilmesi için Musevilerin liderlerinin ortak bir noktada bir dernek etrafında birleşmeleri için çalışmalarında bulunmuştur. Kalischer, bir makalesinde "biz Tanrı adına Siyon davasına başlamakta daha ne kadar bekleyeceğiz" diyerek, Filistin ve Mısır Valisi olan Mehmet Ali Paşa'dan Kudüs'ün satın alınması için teşebbüslerde bulunmuş, ancak bundan bir netice elde edememiştir. Yahudilerin tarihte sahip oldukları topraklara dönüp, orada millî devletlerini kurduklarında Yahudi sorununun ortadan kalkacağına inananlardan biri de Odessalı Dr. Yehuda Leib Pinsker'dir. Yazdığı eserine *Kendi Kendine Kurtuluş* adını vermesi de tesadüfî değildir (Öke 1991: 35).

Museviler arasında millî bilinçlenme Osmanlı devletini yakından ilgilendirmektedir. Musevilerde millî bilincin uyanması siyon siyaseti üzerinde faaliyetlerin başlaması ve genişlemesi manasına gelmektedir. Filistin'e dönme sevdası olan siyon, Osmanlı devletinin siyasî hayatına da tesir edecekti. Yahudiler arasında millî bilincin uyanması için faaliyetlerde bulunanlar arasında Moses Hess'in önemli bir yeri vardır. Zira modern laik siyonizm, Moses Hess'in yazıları ile Yahudi düşüncesine yerleşmeye başlamıştır (Hertzberg 1969: 119). Hess, Yahudiler için gerekli olanın, Yahudi ulusunu yeniden canlandırmak ve Yahudi halkının politik rönesansını gerçekleştirmek olduğunu ileri sürmüştür. Bu düşüncesini desteklemek

8 Bir Fransisken papazının esrarengiz ölümünü Şam Yahudilerinin yaptığı iddia eden kentin Hristiyan toplumu Musevi mahallerini basarak bütün ahaliyi katletmiştir.

için, çağdaş Fransız yazar Ernst Laharanne'nın *Yeni Doğu Sorunu (The New Eastern Question)* kitabındaki Yahudi devletini tartışan sözlerine yer vermiştir (Hertzberg 1969: 133-134).

Siyonistler yaşadıkları ülkelerin zenginliklerini elde etmeye çalışmışlar, oluşturdukları lobi faaliyetleri ile ülkelerin idarelerini nüfuzları altına almaya çalışmışlardır. Böylelikle dünyanın büyük devletlerini yanlarına çekerek, tarihi de buna dayanak göstermek suretiyle maksatlarına ulaşma gayreti içinde olmuşlardır. Maddi imkânlarını kullanarak devlet kademelerinde önemli görevler de elde ederek, siyonizme önemli destek sağlamışlardır. Dünya hâkimiyeti için en güçlü devletleri kontrolleri altına almaları gerektiğinin bilincinde olan siyonist Yahudiler, ellerindeki imkânları bunun için kullanmışlardır. Yahudi aydınlar, Batılı devlet adamlarını ve diplomatlarını Filistin'de bir Yahudi devleti kurmak için haklı bir gerekçelerinin olduğuna inandırırca, Batı, siyonizm tezini benimseyebilecekti. Bunun için Filistin'deki kolonileşmiş Yahudi yerleşim merkezleri, siyonistlerin politikalarının temel taşıydı. Bu, siyonistlerin büyük Avrupa devletleri ile olan diplomatik görüşmelerinde Batı'yı ikna edebilmek için öne sürecekleri bir koz olmalıydı. Eğer Batı'yı bu ideallerinde yanlarına çekebilirlerse Osmanlı devletine karşı gerekli baskının oluşmasını sağlayabileceklerdi (Öke 1991: 35-40). 1840'da Britanya İmparatorluğu, Kudüs'te bir elçilik kurduğunda Lord Palmerston, Britanya İmparatorluğu'nun yüksek çıkarlarını korumak üzere, burada bir Avrupalı Yahudi yerleşim kolonisi teşkil etme düşüncesini ortaya atmıştır (Schoenman 1992: 20).⁹ Avrupa ve Amerika basınında Yahudiler için "Vatansız halka, halksız vatan" sloganıyla kampanyalar hazırlanarak, Filistin'de Yahudi devletinin kurulması dillendirilmeye başlanmıştır (Öke 1991: 13).

1876'da siyonistlerin liderliğini üstlenen George Elliot tarafından Filistin'e Yahudi göçlerinin sağlanması amacıyla güden "Siyon Aşıkları" adıyla bir dernek kurulmuştur. İlk İngiliz siyonist teşkilatı olan bu derneğin politikası, zengin Yahudileri ve İngiliz politikacıları organize ederek siyon idealinin gerçekleşmesini sağlamaktı. 1884'te Dr. Pinsker'in şahsi teşebbüsü ve çabası ile dünya yüzeyine yayılmış siyon aşıkları teşekkülleri, Yukarı Silezya'nın Kattowitz şehrinde toplanan konferansta bir araya gelip faaliyetlerini koordine etme kararı almışlardır. Bu konferansta, Siyonistler kabilelerle Filistin'e akın eden Yahudi muhacirlerini desteklemek için bir şirket kurmayı başarmışlar, Dr. Pinsker'in başkanlığına seçildiği ve merkezinin Odessa'da olduğu bu şirket, Yahudi göçlerini organize etmeyi ve göçmenlere gerekli

9 1837'de bu bölgede yaşayan Yahudi sayısı 9.000 kadardı ve toprakları yoktu. (Bkz. Armaoğlu 1991: 34).

mali yardımı yapmayı üstlenmiştir. Yahudi zenginler bu işi bir hayırseverlik adına değil, Filistin'e Yahudi göçlerinin gerçekleşmesine inandıkları için yapmışlardır (Öke 1991: 42).

Siyon hareketinde Yahudi zengin aileleri ve onların faaliyetleri önemli yer tutmaktadır. 18. ve 19. yüzyıllarda Yahudiler maddî ve siyasî güçlerinin doruk noktasına ulaştılar. 19. yüzyılda, bütün dünyada Yahudi finans imparatorlukları kuruldu. Rothschild, Goldsmith, Warburg, Lehmon ve Speyer Avrupa ekonomisini büyük çapta ele geçiren Yahudi hanedanlarının başında gelmişler ve iktisadî güçlerini siyon idealinin gerçekleşmesinde kullanmışlardır. Yahudiler, 19. yüzyılda Osmanlı devletinin siyasî ve iktisadî açıdan buhranlar yaşadığı bir dönemde, iktisadî buhranı karşılamak amacıyla ilk defa 1854'te dış borçlanmaya gitmesini bir fırsat olarak görmüşlerdir. Osmanlı devletinin iktisadî açıdan kötü durumda olduğunu ve bu durumu düzeltmek için Avrupa'ya borçlandığını bilen Yahudiler, Osmanlı devletinin borçları karşılığında Filistin topraklarının kendilerine verilmesi taleplerini gündeme getirmişlerdir (Öke 1991: 40).

Yahudiler, Osmanlı devletinin iktisadî ve siyasî hayatına doğrudan ya da dolaylı olarak müdahale etmişlerdir. 1876'da Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi hadisesi masonik bir görünüm arz eder. Bu tarihte Süleyman Paşa idaresindeki harbiye talebeleri, beraberlerine medrese talebelerini de katarak Sultan Abdülaziz'i tahttan indirmişlerdir. Medrese talebelerinin de bu darbeye iştirak etmesi/ettirilmesi nedeniyle, darbe tarihe "Softalar Darbesi" olarak geçmiştir. Darbeden sonra medrese talebelerinin hiçbir fonksiyonu olmadığı görülmüştür. Darbenin neticeleri de bunu açıkça göstermektedir. Mithat Paşa, Abdülaziz'in yerine kardeşi V. Murat'ın tahta çıkartılmasını sağlamıştır. V. Murat, Fransız ser locasına kayıtlı bir masondu.¹⁰ Mithat Paşa, onun mason olmasından faydalanarak aydınlanmacı ve pozitivist bir temele dayanan yeni bir Osmanlı toplumu oluşturmayı hedeflemiştir. Ancak, Sultan'ın dengesiz davranışları Mithat Paşa'nın projesinin akim kalmasına yol açmıştır. 31 Ağustos 1876'da Osmanlı saltanatına II. Abdülhamit geçirilmiştir. Onun tahta geçmesi Yahudiler arasında hoşnutsuzluk yaratmıştır.

Herzl, Filistin'e dair projesini hayata geçirmek üzere muhtelif zamanlarda araçlar vasıtasıyla II. Abdülhamit'le görüşme imkanı sağlayabilmiştir (Seymour 1991: 119). Herzl, bu görüşmelerde Osmanlı dış borçları meselesinin yanı sıra Filistin'in imarı ve kalkınmasına yönelik isteklerde

10 Kemalettin Apak, Beşinci Murat'ın masonluğu hakkında şöyle der: "O vakitler henüz veliaht olan 33. Osmanlı padişahı V. Sultan Murat dahi bu locaya (Fransız Ser Locası) kaydolmuş ve 18. dereceye kadar yükselmiştir." (Bkz. Apak 1958: 24).

de bulunmuştur. Herzl, Anadolu, Suriye ve Filistin'in iktisadî bakımdan kalkınması için bir Yahudi şirketi kurmak için Abdülhamit'ten imtiyaz talebinde bulunmuştur (BOA, Y.PRK.TŞF., 6/50). Aslında Herzl, zikredilen bölgelerin kalkınması değil, yapılacak ziraat faaliyetlerle bu bölgelerde toprak satın almak peşindeydi (BOA, DH.MUİ., 15/-3/23). Buna ilave olarak Avrupalıların göçe zorladığı Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerine dair bir istirham mektubunu da padişaha göndermiştir (BOA, Y.PRK.HR., 27/30).

Siyon faaliyetinin en büyük taraftarı olan Theodor Herzl, siyon düşüncesini gerçekleştirmek için 1896 ile 1902 tarihleri arasında İstanbul'a beş kez gelerek hem Yıldız'da hem de Bab-ı Ali'de devlet adamları tarafından kabul görmüştür (Tahsin Paşa 1990: 110-111). Yahudi devletinin kurulacağına işaret eden Theodor Herzl, 1893 baharında bu konuda görüşmeler yapmak için İstanbul'a gelerek, Hahambaşı Moşe Levi ile beraber Yıldız Sarayı'nda Abdülhamit'in karşısına çıkmıştır. Levi ve Herzl, Osmanlı borçları karşılığında Filistin'de bir yer istemiştir. Ancak Abdülhamit, Herzl'in bu teklifini şiddetle reddetmiştir (Seymour 1991: 119). Bundan başka Theodor Herzl, 1896'da Osmanlı istihbaratının Avrupa'daki ajanlarından Newlinski vasıtasıyla Abdülhamit'le görüşerek, yirmi milyon altın karşılığında Filistin'e Yahudi göçünün serbest bırakılmasını teklif eden bir mektup göndermiştir (BOA, Y.MTV., 228/30; BOA, Y.PRK.EŞA., 39/88; BOA, Y.PRK.HR., 27/30). Abdülhamit, Theodor Herzl'in bu teklifini de kabul etmemiştir.¹¹ Herzl, Abdülhamit'in ret cevabına rağmen Filistin topraklarında Yahudi devleti kurma siyasetinden vazgeçmemiş, ikinci defa Abdülhamit'e bu teklifini yinelemiştir. Bu görüşmesinde Macar Yahudisi Arminius Vambery'i kullanmıştır. Vambery, hem Osmanlı devleti hem de İngiltere adına çalışan bir ajandı. Herzl, ona beşbin altın vererek 19 Mayıs 1902'de Abdülhamit ile görüşme imkânı bulmuştur. Herzl, bu görüşmede, Osmanlı devletinin ekonomisini Avrupa'nın vesayetinden kurtarabileceklerini belirtmiştir. Abdülhamit, Herzl'den bir plan hazırlamasını istemiş, o da planını bir mektupla göndermiştir. Herzl planında koşul olarak Yahudilere Filistin'e

11 Abdülhamit Newlinski'yle Herzl'e şu veciz cevabı ilettiler: "Eğer Bay Herzl senin benim arkadaşım olduğu gibi arkadaşın ise, ona söyle bu meselede ikinci bir adım atmasın. Ben bir karış dahi olsa toprak satmam, zira bu vatan bana değil, milletime aittir. Milletim bu vatani kanlarıyla mahsuldar kılınmıştır. O bizden ayrılıp uzaklaşmadan tekrar kanlarımızla örteriz. Benim Suriye ve Filistin alaylarının efradı birer birer Plevne'de şehit düşmüşlerdir. Bir tanesi dahi geri dönmek üzere hepsi muharebe meydanlarında kalmışlardır. Türk imparatorluğu bana ait değildir. Türk milletindedir. Ben onun hiçbir parçasını vermem. Bırakalım, Museviler milyonlarını saklasınlar, benim imparatorluğum parçalandığı zaman onlar, Filistin'i hiç karşılıksız ele geçirebilirler. Fakat yalnız bizim cesetlerimiz taksim edilebilir. Ben canlı bir beden üzerinde ameliyat yapılmasına müsaade edemem." (Bkz. Kutluay 2000: 108-109).

yerleşme ve özerk idare hakkının tanınmasını öne sürmüş, ancak Abdülhamit bu teklifi de reddetmiştir (Öke 1981: 77; Kutluay 2000: 109). Abdülhamit bir fermanla Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerini yasaklamıştır. Abdülhamit'in bu tutumu, siyonistlerin Abdülhamit düşmanlığının zeminini oluşturmuştur. Bunun üzerine Abdülhamit'e karşı yoğun karalama kampanyası başlatan Siyonistler, komplo kurmak istemişler, ancak buna muvaffak olamamışlardır. Planlarının başarısız olduğunu gören Yahudiler, Abdülhamit idaresine karşı olma eğiliminde bulunanlarla işbirliği yapmışlar, Jön Türkleri kullanmak yoluna gitmişlerdir (Yalçın 1994: 186-187). Abdülhamit nezdinde yaptığı girişimlerden bir netice elde edemeyen siyonistler, hedeflerine ulaşmak için Osmanlı devletinin yıkılması gereğine vurgu yapmışlardır. Herzl, siyonistlerin Osmanlı devleti için düşündüğü yıkıcı düşünceyi şu şekilde ifade etmiştir: "Siyonizm'in amaçlarına ulaşabilmesi için Osmanlı'nın dağılmasını beklemeliyiz." (Kedourie 1971: 89).

Siyonistler, siyon ideallerinin gerçekleşmesi için birçok kongre düzenlemişlerdir. Bu kongrelerin arkasında Theodor Herzl bulunmuştur. Bu kongrelerde farklı düşünce içerisindeki Yahudilerin bir çatı altına alınması; amaçlarının anlatılması ve en önemlisi Filistin'e Yahudi göçünün temini için maddî ve siyasî faaliyetlerde bulunulması kararlaştırılmıştır. Gerek Avrupa'daki gerekse Osmanlı devletindeki Yahudiler, Avrupa'da baş gösteren siyasî ideolojiler neticesinde tarihi Aliyah projesini gerçekleştirme arayışı içerisine girmişlerdir. Siyonist Yahudiler, bu maksadın hayalden gerçeğe geçirilmesi için önce teşkilatlanma yoluna gidilmesi gerektiği üzerinde durmuşlar, maddi zenginliklerini de bu siyasî ideolojileri için seferber etmişlerdir. Yahudilerin 19. yüzyılla birlikte Osmanlı devleti içindeki faaliyetlerinde de giderek artış görülmeye başlamıştır (Öke 1991: 42-43).

Osmanlı devletinin idarî hayatında önemli hadiselerin yaşandığı dönemlerde siyonistler, siyasî fikirlerini tartışmak ve hayata geçirmek için, 29 Ağustos 1897'de Basel'de I. Siyonist Kongresi'nde ilk ciddi adımlarını atmışlardır. Herzl'in başkanlığında toplanan kongrede, Yahudi devletinin kurulacağı ilk sinyalleri verilmiştir. Kongrede kurulması planlanan devletin sınırları şu şekilde çizilmiştir: "Kuzey sınırlarımız Kapadokya'daki (Orta Anadolu) dağlara kadar dayanır. Güneyde de Süveyş Kanalı'na; sloganımız Davud ve Süleyman'ın Filistin'i olacaktır." (Herzl 1960/II: 711). Hatta Herzl, bu kongrede Yahudi devletinin kurulduğunu dahi ilan etmiştir.¹² 1901'de de Londra'da yaptıkları beşinci kongrelerinde, Filistin'e

12 Herzl, "Basel'de ben Yahudi devletini kurdum. Eğer bunu yüksek sesle söylersem bütün dünya güler. Fakat beş sene içinde veya elli sene sonra herkes bunu böyle bilecektir" demiştir. (Bkz. Herzl 1960/II: 581).

göç edecek Yahudilerin maddi gereksinimlerini karşılanması ve Filistin'den Yahudi göçmenlere toprak satın alınması maksadıyla Yahudi Milli Fonu'nu kurmuşlardır (Öke 1981: 52). Ayrıca bu kongrede Osmanlı sahasındaki Yahudi muhacir yerlerini satın alma, Filistin'de bir Yahudi devleti kurma ve Yahudileri finanse etme gibi maksatlara hizmet için İngiltere'de bir Yahudi müstemlekesi bankası kurmak teşebbüsünde bulunulduğuna dair bir istihbarat alınmıştır (BOA, Y.MTV., 181/22). Siyonistler, İngiltere'nin dışında bir de Filistin'de Yahudi devleti kurmalarına destek olacak bir banka kurma girişimlerinde de bulunmuşlardır. İngiliz sefaretinden buna dair bir bilgi Hariciye Nazırı Tefik Paşa'ya iletilmiştir (BOA, Y.MTV., 181/114). Ancak bu kongrede Filistin'de bir Musevi hükümeti teşkili nutku Osmanlı Musevilerince reddedilmiştir (BOA, Y.A.HUS., 377/105).

Siyonistler, 1907'de La Haye'de yaptıkları sekizinci kongrelerinde, Filistin'de yerleşim merkezleri kurmayı ve Museviler için muhtariyet istemeyi kararlaştırmışlardır. Başkanlığına David Wolffsohn adında kereste ticaretiyle uğraşan Yahudi bir tüccarın getirildiği bu kongrede, Herzl'in fikirleri tenkit edilse de daha sonra Wolffsohn'da Herzl'in siyasetini takip etmiştir (Öke 1991: 63-65).

Filistin'de Yahudi devleti kurulması için gayr-ı Yahudilerin de gayret gösterdikleri görülmektedir. Kudüs'te oturan William H. Rudy adındaki bir Amerikalı Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasına dair faaliyetlerde bulunmuştur (BOA, Y.A.HUS., 380/18). Filistin'de bir Yahudi devleti kurmak ya da en azından bir muhtariyet elde etmek için Amerika'ya göç eden Yahudiler, Amerika hükümeti nezdinde girişimlerde bulunarak, Amerikan hükümetini bu teşebbüslerine çekme gayreti içinde olmuşlardır. Filistin'de özerklik elde etmek için gösteriler ve mitingler düzenlemişlerdir (BOA, Y.PRK.HR., 25/49).

Filistin'e göç eden Yahudi göçmenler, yerli halkın muhalifiyle karşılaşmışlardır. Bu tazyiklere rağmen başta Herzl olmak üzere siyonist liderler, Filistin topraklarında şirketler ve bankalar kurmuşlar, ticaret ve toprak alım-satımı yapmışlardır (Öke 1991: 115). Filistin arazi şirketini 1907'de kurarak Filistin'de toprak alımını hızlandırmışlardır (Öke 1991: 63-65). Yahudi siyonistlerden Hess ise Babıali'ye söylediği "Bize ülkemizi geri verin, bizim paramızla da çürüyen imparatorluğunuzun diğer yörelerini onarın" (Laqueur 1978: 59) sözüyle oldukça ileri gitmiştir.

Kurdıkları fonlarla toprak satın almak suretiyle Filistin'de kalıcı olmayı hesaplayan siyonistler, amaçlarına ulaşmak için Abdülhamit idaresi karşısında yer alan gruplarla sıkı ilişkiler içinde olmuşlar ya da ortak hareketler içinde yer almışlardır. İttihatçıların toplantılarına iştirak etmişler,

mekanlarını İttihat ve Terakki üyelerinin toplanma mekanı haline getirerek, İttihatçılarla iyi münasebetler kurmuşlardır. Selanik'te eczalılık yapan Rafael Benuziyar adındaki bir Yahudi'nin dükkanı Jön Türklerin buluşma noktası olarak kullanılmıştır. Jön Türklerin haberleşmesi de bu kişi tarafından sağlanmıştır. Benuziyar, 22 Temmuz 1908 senesi akşamı, yani meşrutiyetin ilan edileceği günün öncesi, Selanik duvarlarına bildiri yapıştıranlardan ve bunları evlere dağıtanlardan biri olmuştur. Bundan başka birçok Yahudi hem yurt içinde hem de yurt dışında Jön Türk faaliyetlerinin destekçisi olmuşlardır. Bunlardan Aşer ve Avram Salem kardeşler, Fransa'ya kaçarak Jön Türk hareketine destek vermeye devam etmişlerdir. Bir başka Yahudi Leon Gatezno da Fransa'da Jön Türkler lehine önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Selanik manifatura tüccarlarından olan Tiamo ise Selanik'teki Jön Türk grubu için çalışmış, hatta servetini bu uğurda harcamıştır (Galante 1995: 94). Jön Türklerle çok iyi ilişkiler içinde olan siyonist Yahudilerinden Nesim Russo, meşrutiyetin ilanı için Jön Türk hareketi içinde yer alarak açıktan faaliyette bulunmuştur. Özellikle 1908 ihtilaline Türk halkını da çekmek için duvarlara ilanlar yapıştıran Russo, meşrutiyetin ilan edildiği günün sabahında kahvehaneleri tek tek dolaşarak halkı isyana teşvik için çalışmalarda bulunmuştur. Hatta aynı akşam ihtilalcilerin isteklerini Abdülhamit'e tebliğ için Yıldız'a giden heyetin sözcülüğünü de yapmıştır (Kutluay 2000: 288; Öke 1991: 116). Hatta Theodor Herzl "Bir tek plan aklıma geliyor. Sultan'a karşı bir kampanya açmalı, bu iş için de sürgün edilmiş prensler ve Jön Türklerle temas kurmalı." (Herzl 1960/I: 374) demiştir. Avrupalı yazarların birçoğu Jön Türk hareketini ve İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerini, Yahudilerin, dönmelerin ve gizli Yahudilerin elinde oyuncak olan bir Yahudi-mason komplosu biçiminde nitelendirmişlerdir (Kedourie 1971: 89). Ayverdi, II. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle sonuçlanan 1908 devrimini, Filistin emperyalizmi peşinde koşan siyonizmin ürünü olarak nitelendirir. Kısakürek de 1908 devrimini "Bu toy zabitleri, perde arkasından, Türk vatanını batırmak isteyen masonlar, dönmeler, kozmopolitler tek kelimeyle Yahudi dehası"nın idare ettiğini vurgulamaktadır. Bağnaz bir İrlandalı bir Katolik olan Fitzmaurice de Türkiye'deki her gelişmenin arkasında masonların olduğunu düşünmektedir. 1908 devrimi gelişmelerine bakıldığında da Fitzmaurice'nin tezinde haklılık payı olduğu görülecektir. Makedonya'daki tüm mason localarını ele geçiren Emanuel Karaso, Jön Türkleri masonlaştırarak, siyonizm tezini benimsemeleri için çalışmıştır (Öke 1991: 152-153).

II. Abdülhamit ise siyonistlerin siyasî faaliyetlerine izin vermemekte direnç göstermiştir. Ancak Jön Türklerin iş başına gelmeleri siyonistlerin siyasî emellerini gerçekleştirmeleri açısından yeni bir umut ışığı olarak

belirmiştir. Onlar, meşrutî bir idarenin maksatlarına ulaşmada kolaylık sağlayacağı düşüncesi doğrultusunda,¹³ II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde İttihatçılarla birlikte çalışmışlardır. Hatta İttihatçıların Abdülhamit karşıtı faaliyetlerinde Makedonya ve Selanik'teki mason localarının tam desteği alınmıştır.¹⁴ Siyonist Yahudilerin Abdülhamit aleyhtarı iç muhalefeti desteklemeleri netice vermiş, siyasî fikirlerine hizmet sağlayabilecek bir kısım Musevi kökenli Osmanlı vatandaşı, 1908 seçimlerinden sonra Meclis-i Mebusan'a mebus olarak girmiştir (Friedman 1977: 143). Bunlar arasında Emanuel Karaso, Nesim Russo, Nesim Mazliyah ve Vital Faraci bulunmuştur. Ayrıca, Ayan Meclisi'ne Behor Efendi seçilmiş ve Karaso, Nesim Russo, Nesim Mazliyah siyonistlerin ilk Osmanlı şubesini açmayı başarmışlardır (Öke 1991: 129). Siyonistlerin Meclis-i Mebusan'a girmeleri siyonist faaliyetlerin artmasına yol açmıştır. Bu sayede siyonistler daha rahat bir hareket ortamı bulmuşlardır (Kutluay 2000: 288). Bunlar Meclis-i Mebusan'da İttihatçı liderlere siyonizmi anlatma ve benimsetme gayreti içerisine girmişlerdir. İssiah Friedman'ın *Germany, Turkey and Zionism* adlı eserinde bu bahis "Karaso, Mazliyah ve Russo'nun görevi, Türk politikacıları siyonizmden çekinmenin gereksiz olduğuna inandırmak, onları davalarına kazandırmaktı." (Friedman 1977: 143) şeklinde geçmektedir. İlhami Soysal, *Türkiye'de Masonluk ve Masonlar* adlı eserinde, aynı zamanda bir mason olduğunu vurguladığı Nesim Mazliyah, uzun süre Meclis-i Mebusan'da İzmir mebusu olarak görev yapmış ve siyonist harekete önemli hizmetlerde bulunmuştur (Soysal 1980: 6). Bu kişinin en önemli görevi; İttihat ve Terakki üyelerinin siyonizme kazandırılmasını sağlamak olmuştur. Mazliyah, siyon düşüncesi için politik malzemeyi kullandığı kadar İttihatçı yayın organlarında da yazılar kaleme almıştır (Galante 1995: 91).

Siyonist mebuslar, İttihat Terakki'nin ileri gelenleriyle görüşerek Yahudilerin Osmanlı topraklarına göç etmelerinin Osmanlı için faydalı olacağı hususunda onları ikna etmişlerdir. Hatta meclis başkanlığına seçilen Ahmet Rıza'yı tebrik etmeye gelen Hayim Nahum'a Ahmet Rıza, Musevilerin kendilerine yardım ettikleri takdirde Osmanlı ülkesine hiçbir kısıtlama olmadan yerleşebilecekleri teminatını vermiştir (Öke 1991: 130).

13 Hürriyetin ilanına dair düşüncelerini Nordau'nun şu ifadesi açıkça desteklemektedir: "Eğer Herzl sağ olsaydı. Bu benim beratım derdi." (Bkz.Laqueur 1978: 140).

14 Kemalettin Apak, bu olayın ayrıntılarını şöyle anlatmaktadır: "Serez'deki Makedonya Locası'nın azasından olan Serez mutasarrıfı Reşit Paşa kardeşimiz, meşrutiyet ilanı günü Serez'den İstanbul Yıldız Sarayı'na, İkinci Sultan Abdülhamit'e telgraf çekerek 'iki saate kadar meşrutiyet ilan edilmediği ve cevap verilmediği takdirde ahali tebdili biat edecektir' demişti. Abdülhamit bu telgrafı alınca telaşlanmış ve müsvedde halinde olan bu cevabı tebyiz bile ettirmeden her tarafa telgraf çektiler İkinci Meşrutiyet'i tamim mecburiyetinde kalmıştır." (Bkz. Apak 1958: 25).

II. Meşrutiyet'in ilanıyla hür bir ortamın meydana gelmesi ile farklı amaçlara hizmet eden birçok cemiyet kurulmuştur. Russo da kurulan bu cemiyetlerin ilk üyeleri arasında yer almıştır (Galante 1995: 91). II. Meşrutiyetin ilanından sonra da İttihatçılarla masonların ilişkisi devam etmiştir. Siyonistler, özellikle Abdülhamit döneminde kurulması için büyük çaba sarf ettikleri, ancak Abdülhamit'in engellemeleriyle karşılaştıklarından kuramadıkları büyük Türkiye locasını meşrutiyetin ilanından sonra kurmuşlardır.¹⁵ II. meşrutiyetin ilanından sonra masonların yoğun propaganda tesiriyle devlet kademesinde mason olmayanların Avrupa ülkelerinde itibar görmeyeceği fikri yaygınlık kazanmıştır.¹⁶

Siyonist-mason işbirliği Abdülhamit'in tahttan uzaklaştırılmasıyla daha belirgin bir hal almıştır. Bir oldubittiyle patlak veren 31 Mart hadisesinden sorumlu tutulan Abdülhamit, Şeyhülislam Mehmet Ziyaettin'in verdiği fetva ile tahttan indirilmiştir (Danişmend 1986: 376; Öke 1991: 134-137).

İttihatçı liderlerin siyonistlere karşı uygulanan yasakları kaldırması, siyonist liderleri bir hayli memnun etmiştir. Böylece Filistin'in kapıları tam anlamıyla siyonistlere açılmıştır (Cohen 1951: 73). Ancak siyonistlerin menfi maksatları çok geçmeden İttihatçılar tarafından anlaşılmış, İttihatçılar siyonizmi Osmanlı devletinden müstakil bir devlet koparmak isteyen bir akım olarak değerlendirmeye başlamışlardır (Öke 1991: 133). İttihatçıların siyonizmin tehlikeli olduğuna inanmalarında Jacobs H. Kann'ın *İsrail Vatanı* adıyla yazdığı kitap etkili olmuştur. Siyonistler yazmış oldukları eserlerde de siyon düşüncelerini işlemişlerdir. Bu eserler, hem Yahudiler arasında millî bilincin uyanmasını ve Yahudi devletinin kurulacağına olan inancın artmasını sağlamış, hem de Avrupalı devlet ve kamuoyunu Yahudilerin yanlarına çekmeyi başarmıştır. Kann, 1907 ilkbaharında Filistin'e yaptığı gezide Filistin'deki Yahudi yerleşim yerlerini gezmiş ve buradaki izlenimlerini ve özelemlerini bahsi geçen kitapta aktarmıştır. Eserde Filistin'de kurulacak

15 Kemalettin Apak, masonluk-İttihat ve Terakki ittifakının, meşrutiyetin ilanından sonra da devam ettiğini vurgular: "Masonluk bu bölgede İttihat Terakki Cemiyeti'ne nasıl hizmet etti ise, bilahare Meşrutiyetin ilanını müteakip bu cemiyet de Türk masonluğunun teşkilatlanıp gelişmesine öylece hizmet etmiş ve onun yükselmesine amil olmuştur." (Bkz. Apak 1958: 41).

16 "Bu propagandalara aldananlar gecikmeden soluğu mason teşkilatlarının gizli odalarında alıyorlardı. Önce İstanbul'da bir mason büyük şurası oluşturuluyor sonra ilk üyeler en yüksek mason basamağına yani 33. dereceye çıkarılıyordu. Masonluğun bu yüksek basamağına tırmanan biraderler arasında Talat Paşa, Mithat Şükrü Bey, Karasu, Davit Kohen vardı. Bu zatlardan birdenbire son basamağına çıkarılan zat, Mısır Şuray-ı Ali azasından Sakanini biraderdi. Türk masonluğunun siyon üçgenli tahtına yerleşen İttihat ve Terakki ileri gelenleri, diğer subayları da locaya girmeye zorlayarak kendilerine çekmeye çalışıyorlardı. İttihat Terakki, herkesi bünyesinde toplamaya çalışmakla bir siyasî oluşum havası vermek istiyordu. 31 Mart olayının ardından İttihat ve Terakki liderlerinden Talat Bey, masonlukta bir basamak daha çıkıyor ve büyük üstat oluyordu." (Bkz. Apak 1958: 39).

özerk bir Yahudi devletinden bahsedilmiştir. Kurulması planlanan Yahudi devletinin sınırları Kuzey'de Lübnan'a, Doğu'da Şam-Akabe demiryolu çizgisine, Güney'de Mısır'a ve Batı'da da Akdeniz'e kadar uzanmaktaydı.

İttihatçılar arasında siyonizme ilgi duyanlar da olmuştur. Bunlar arasında Dr. Rıza Tevfik de bulunmaktaydı. Musevi tarihini ve İbraniceyi çok iyi bilen Rıza Tevfik, 11 Mart 1909'da İstanbul'daki Genç Yahudiler Derneği'nde yaptığı konuşmasında kendisinin siyonist olduğunu belirtmiştir. Tevfik, Filistin'in Yahudilerin ülkesi olduğunu, Musevilerin kutsal topraklara yerleşmelerini savunmuştur.¹⁷ Rıza Tevfik 31 Ekimde Budapeşte'de Musevi ileri gelenleriyle yaptığı görüşmede Musevi göçmenlerin Makedonya'ya göç etmeleri gerektiğini belirtmiştir. AIU'nun Fransa'daki yöneticileriyle düzenli olarak yazışan Dr. Nazım da, *Journal de Salonique*'in yazı işleri müdürü Sam Levy ile yaptığı söyleşide Musevileri Makedonya'ya yerleştirme projesinden bahsetmiştir (Öke 1991: 140-141). Fakat özellikle Talat Bey, Nesim Mazliyah, Sasun Efendi ve Rıza Tevfik'in İngiltere gezisinde Yahudi göçünün Makedonya'ya değil Mezopotamya'ya yapılacağı tarzında bir görüş belirtmiştir. Bunu heyet İstanbul'a döndükten sonra, Evkaf Nazırı Hamada Paşa'nın, Musevilerin Mezopotamya'da hangi esaslara göre iskân edileceklerine dair Sadrazam'a sunduğu proje ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Ahmet Rıza da İmparatorluğun nüfusça az olan yerlerine Yahudi göçünün yapılabileceğini ifade etmiştir. Türkiye'ye Musevi göçmenlerin yerleştirilmeleri ile ilgili olarak da AJKO'nun başkanı Dr. Alfred Nossing hazırladığı projeye İstanbul'a gelmiştir (Öke 1991: 143).

Meşrutiyetin ilanından sonra ulusal bir mason örgütü teşkil edilmiş, Talat Bey, "Müfettiş-i Umumi-i Azam" sıfatıyla "Şura-yı Ali-i Osmani"nin başına getirilmiştir. Ayrıca memleketin her yerine, İttihat Terakki kanalıyla localar açılmıştır. Yalnız İstanbul'da 24 loca açılmıştı. Bütün memleketteki locaların sayısı ise 58'e ulaşmıştır (Apak 1958: 82-122). Siyonistler, mason locaları kanalıyla İttihatçılar üzerinde büyük bir nüfuza sahip olmuşlardır (Öke 1991: 153). İttihat Terakki karşıtı muhalefet, siyonistlerin Filistin'de bir devlet kurması uğruna İttihatçıların vatanı feda ettiklerini ileri sürmüşlerdir. "Siyonist ve Farmason döküntüsünden... istibdat ve zulüm görmek arzusunda değiliz" diyen muhalefet, İttihatçıların idaresinin bir an evvel yıkılması gerektiğini vurgulamıştır (M. Selahattin 1334: 140-146).

İttihatçıların siyonistlerle ilişki içerisinde oldukları tezinden hareketle İttihatçılara karşı yoğun bir karalama kampanyası başlatılmıştır. İttihatçı

17 Ancak sözlerinin yanlış anlaşıldığını düşünen Tevfik, 3 Temmuz 1909'da İzmir'de Musevi topluluğuna yaptığı konuşmasında bağımsız bir Musevi devleti kurulması gibi bir düşüncesi olmadığını da belirtmiştir (Bkz. Öke 1991: 140).

liderlerin Yahudi göçmenlerin Mezopotamya'ya nakillerini gündeme getirmiş olmaları İttihatçılara karşı bu karalama kampanyasının başlatılmasında etkili olmuştur (Kedourie 1971/VII: 99). Musevilerin Mezopotamya'ya yerleştirilmeleri ile beraberlerinde bilgi ve teknolojileri ile servetleriyle bölgede İngiliz nüfuzunun önüne geçeceği düşüncesi, İngilizleri hayli tedirgin etmiştir. Mezopotamya, İngiltere'nin Hint sömürgelerine ulaşım yolunun denetimini sağlaması bakımından stratejik önemi olan bir bölge olmasından, petrol ve iyi bir sulama tekniği ile burasının tahıl ambarı olacağı inancından dolayı İngiltere'nin iştahını kabartmıştır (Gürel 1979). Bu nedenle Türkiye'deki her gelişmenin arkasında Yahudilerin olduğunu sanan koyu bir Katolik olan Fitzmaurice, nefret ettiği Yahudilerin önüne geçmek amacıyla İttihatçıların siyonistlerle işbirliği içinde olduğu tezini ortaya atmıştır (Friedman 1977: 151-153; Öke 1991: 152-154).

İttihatçılara karşı yürütülen karalama kampanyası netice vermiş, Meclis'te ve basında İttihatçı karşıtı sesler yükselmeye başlamıştır. Lütfü Fikri Bey, Meclis'te 27 Şubat 1910 müzakerelerinde İttihatçıların Maliye Nazırı Mehmet Cavit Bey'i Nesim Russo, Emanuel Salem gibi Musevilerle yakın ilişki içinde olmasından dolayı siyonistlikle itham etmiştir. Yine Meclis görüşmelerinde Ahali Fırkası azasından İsmail Hakkı, Hakkı Paşa kabinesinin siyonistlerin nüfuzu altında kaldığını ileri sürmüştür. İsmail Hakkı Bey, Meclis'te Yahudilerin Filistin'de toprak satın aldıklarını ve orada bir Yahudi devleti kurma maksadı içinde olduklarını söylemiştir. Dahası devletin bütçesini ancak Yahudilerden aldıkları maddi desteklerle denkleştirebildiklerini öne sürmüştür.¹⁸

Sadrızam Hakkı Paşa, Filistin'de bir devlet kurmak isteyen Yahudileri bir avuç şarlatan olarak nitelendirme gibi bir gaflet içerisinde olmuştur. Ebüzziya Tevfik ise "Siyonizm bir maksad-ı muzıra hizmettir" diyerek siyonist meselesini kamuoyuna anlatmaya çalışmıştır. İttihatçıların siyonistlerle olan münasebetini siyasî bir vasıta olarak kullanan muhalefet, "memleket Yahudilere satılacak" sözleriyle Talat ve Cavit Beylerin kabineden düşmelerini sağlamıştır. Talat Bey'in yerine Dahiliye Nazırlığı'na getirilen Halil Bey, siyonizmin ülkenin çıkarlarına ve Osmanlılık ilkesine aykırı olduğunu söylemiştir (Öke 1991: 154).

¹⁸ İsmail Hakkı Bey iddialarında aslında pek de yanılmıyordu. Hükümet, Dir Ernest Cassel ve onun ajanı olan Emanuel Selam gibi Siyonistlere Türkiye Milli Bankası'nı kurdurtmuştu. Hatta 1910'da Cavit Bey'in dış yardım almak üzere başvurduğu dört bankanın da Siyonistlerin bankaları olması da bir tesadüf olmasa gerektir. 1910 borçlanmasını karşılayan Deutsche Bank ise Cavit Bey'in başvurusunu Siyonist Jacques Manashw'nin vasıtasıyla kabullenmiştir (Bkz. Öke 1991: 157).

Gelişmeler İttihat ve Terakki tarafından kaygıyla karşılanmış ve Filistin'e yapılan/yapılacak Yahudi göçünün İmparatorluğun geleceği açısından tehlikeli olarak görülmüştür. Çok geçmeden, Yahudilerin Filistin'de müstakil bir Yahudi devleti kurmak olduğunu anlamış ve bu hareketin önüne geçilmesinin gereği üzerinde durmuş olan İttihatçılar, siyonistlerin dış güçler tarafından desteklendiklerini de düşünmüşlerdir. Bunun üzerine 20 Haziran 1909'da Filistin'de yabancılara toprak satışını yasaklayan bir kanun çıkartılmıştır (Öke 1991: 134-136). Talat Paşa, 28 Eylül 1909'da valilere gönderdiği bir talimatta Filistin'de yabancılara toprak satışını yasaklayan bir kanunun yürürlüğe girdiğini bildirmiş, Abdülhamit döneminde uygulanan kırmızı tezkere usulü yeniden yürürlüğe girmiştir. Ayrıca Osmanlı vatandaşı Yahudiler de dahil olmak üzere Filistin'de toprak satışı yasaklanmıştır (Öke 1991: 136). Bu kanunun çıkarılmasından sonra alınan kararlar siyonistleri hayal kırıklığına uğratmıştır. Yahudiler, meşrutiyetin ilanı ile ideallerini gerçekleştireceği ümidini taşımışlar, hatta meşrutiyetin ilanının ilk zamanlarında devlet idarecilerinden olumlu sinyallerde almışlardır. Ancak siyonistlerin faaliyetlerinin tehlikeli boyutlara vardığı dönemin basınına da yansınca, kamuoyunda dahi olumsuz bir hava esmiş, devlet idarecileri siyonistlerin maksadını öğrendikten sonra Abdülhamit'in aldığı tedbirleri tekrar yürürlüğe koymuşlardır. Buna rağmen Filistin'e Yahudi göçü engellenememiştir. Siyonistler alınan yasağa rağmen Filistin'den toprak satın almayı başarmışlar ve 1908-1914 tarihleri arasında elli bin dönüm arazi satın almışlar ve dokuz yeni yerleşim birimi oluşturmuşlardır.¹⁹

Faaliyetlerinin Osmanlı basınına olumsuz yansıdığına gören siyonistler, Osmanlı idarecilerine siyonizmin ayrılıkçı bir düşünce olmadığı mesajını vermek için çaba göstermeye başlamışlardır. Başta Wolffsohn, Sadrazam Hilmi Paşa'ya durumu bildirmişse de Sadrazam bu uygulamadan vazgeçilmesinin olanaksız olduğunu beyan etmiştir (Öke 1991: 137). Dr. Jacobsen'de Maliye Nazırı Cavit Bey'le görüşmüş, ancak bir netice elde edememiştir. Jacobsen, Cavit Bey'e kendilerinin Abdülhamit dönemindeki gibi bağımsız bir devlet kurma peşinde olmadıklarını, meşrutiyet idaresinde haklarına kavuştuklarını Abdülhamit idaresinde durumlarının ne olacağını bilmediklerinden, kendilerine ait bir devlet kurmanın faydalı olacağına inandıklarından böyle bir teşebbüse giriştiklerini, şimdi ise böyle bir amaçlarının olmadığını, Osmanlı denetiminde bir "melce" istediklerini anlatmıştır (M. Selahaddin 1334: 141-143). Aynı şekilde siyonistler Avrupa'da düzenledikleri 9. ve 10. Siyonist kongrelerinde de bu duruma değinmişler

19 Telaviv şehrinin temelleri de bu dönemde atılmıştır (Öke 1991: 164).

ve Osmanlı idarecilerini bu görüşe ikna etmeye çalışmışlardır. Siyonistler kongrelerde ortaya koydukları fikirlerle Osmanlı devlet idarecilerini etkilemişlerdir. İttihatçılar birtakım şartlar altında ülkeye Yahudi göçüne engel olunmayacağını açıklamışlar, ancak bu göçün hiçbir şekilde Filistin üzerinde yoğunlaşmayacağını, özerkliğe kesinlikle karşı çıkılacağını, bu şartlara uyulduğu takdirde göç edilmesinde bir mahzur olmayacağını açıklamışlardır. İttihatçılar siyonizmi kendi düşüncelerine göre yoğurma siyaseti takip etmeyi hedeflemişlerdir (Öke 1991: 139-140).

Siyasî siyonizmin babası olarak bilinen ve Yahudi sorununun anti-semitizmin bir sonucu olduğuna inanan Theodor Herzl,²⁰ Musevilerin onurlu bir biçimde yaşamalarının temini için Papa'ya müracaat ederek, San Stefan Kilisesi'nde Musevilerin toplu halde vaftiz olmalarının Yahudi sorununu halledeceğini düşünmüştür (Öke 1991: 45). Fakat çok geçmeden *Yahudi Devleti* adıyla çıkardığı kitabında Yahudi sorununun tek çözüm yolunun kendilerine ait bir ülkeye göç etmekle mümkün olacağına değinmiştir.²¹

Siyonistler Osmanlı topraklarında rahat bir şekilde faaliyet gösterebilmek için şube açmışlar ve başına da Rus Yahudilerinden Victor Jacobsen'i getirmişlerdir (Kutluay 2000: 288). Bunun yanı sıra merkezi Yafa'da olan Filistin Toprak Geliştirme Şirketi'ni kurmuşlardır (Öke 1991: 160). Siyonistlerin siyon düşüncesinin yerleşmesinde en önemli kaynak parasal kaynak olmuştur. Baron Edmond de Rothschild'ler Filistin'e yerleşim için 5.600.000 sterlin para yardımında bulunmuştur (Öke 1991: 42).

İstanbul'da Anglo Jövanten Bankacılık Şirketi'nin başına getirilen Dr. Jacobsen, basın yoluyla siyonist emellerini işleyerek Osmanlı kamuoyunu kazanmayı planlamıştır. İstanbul'da çıkan Musevi gazetelerini satın almıştır ya da madden destekte bulunmuştur. Böylece gazetelerin sütunlarında siyonist fikirler yer almıştır. Özellikle Fransızca yayın yapan *Aurore*, *Ladino El-Tiempo* ve İbranice yayın yapan *Ha-mevasser* en dikkat çeken gazetelerdendir. Dr. Jacobsen Jön Türklerin çıkardığı gazetelere siyonizmden bahsetmeleri karşılığında maddi destekte bulunduğu da olmuştur.²²

20 1860'da Budapeşte'de dindar ve orta halli bir konfeksiyoncunun oğlu olarak dünyaya geldi. Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1884'te doktorasını tamamladı. Bir süre avukatlık yapan Herzl güzel sanatlar ve edebiyata düşkünlüğünü yanında siyasi makalelere olan yakınlığını fark edince Avrupa'nın tanınmış gazetelerinden *Neue Freie Presse*'in Paris temsilciliğine getirildi. Onun Yahudi meselesi ile tanışması Viyana yıllarına rastlar. (Öke 1991).

21 Bu düşüncesini "Biz bir devlet hem de örnek bir devlet kuracak kadar güçlüyüz. Bu amaç için gerekli beşeri ve maddi her türlü malzemeye sahibiz. Bir ülkenin tüm haklı ihtiyaçlarını tatmin edecek büyüklükte dünya üzerinde bir yörede bize egemenlik verin, gerisini biz kendimiz tamamlarız" şeklinde ifade etmiştir. (Bkz. Herzl 1946, 2.bölüm).

22 Dr. Jacobsen, Fransızca yayın yapan Jön Türk gazetelerinden *Le Jeune Turc*'ün siyonistler lehine

Bir başka siyonist Weizmann, 2 Kasım 1917'de ilan edilen Balfour Deklarasyonunda "Majestelerinin hükümeti, Filistin'de Yahudi halkı için bir vatan kurulmasına sıcak bakmakta ve bu amaca ulaşılmasını kolaylaştırmak için her türlü çabayı göstereceklerini belirtmektedir" demiştir (Öke 1991: 160).

Yahudilerin Filistin'e Göçü Karşısında Uygulamalar

Osmanlı devleti, son yüzyılda önemli ölçüde nüfus hareketliliği yaşamıştır. Bu nüfus hareketliliği içinde siyasî açıdan Yahudilerin Filistin'e göçü farklılık arz eder. Filistin topraklarında Yahudi devleti kurmayı hedefleyen siyonistler, Yahudilerin Filistin topraklarına göçünü sağlamak amacıyla faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu faaliyetler neticesinde Filistin'e birçok Yahudi göç etmiştir.²³ Siyonistler, Filistin'de bir Yahudi devleti kurmanın Filistin'de Yahudi nüfusunun yoğunlaşmasıyla mümkün olabileceğini bildiklerinden, Avrupa'nın muhtelif yerlerindeki Yahudilerin Filistin'e göç ettirilmesi için yoğun çaba sarf etmişlerdir.

Filistin'e ilk ciddi Yahudi göçü Osmanlı belgelerine göre Mayıs 1880 (1297)'de Belka sancağına yapılan göçle başlamıştır (BOA, İ.MMS., 66/3114). Bu tarihten sonra Yahudilerin Osmanlı topraklarına yoğun bir şekilde göç ettikleri görülmektedir. Osmanlı hükümeti, Osmanlı topraklarına yerleşmek isteyen Musevi muhacirlerin kanunlara riayet etmeleri ve Filistin dışında yerleştirilmeleri şartıyla kabul edilmelerine dair bir irade yayınlamıştır (BOA, DH.MKT., 6/7). Ancak Yahudi göçmenlerin kanunlara riayet etmedikleri gibi Osmanlı hükümetinin gösterdiği yerlere gitmemeleri üzerine hükümet, Yahudilerin Filistin'e göçünü yasaklamıştır. Musevi göçmenlerin Filistin'e yerleşmeleri yasaklanmış olmasına rağmen, Romanya'dan ve Amerika'dan Musevi göçmenlerin Hayfa kazası ile Safed kasabasına yerleştikleri görülmektedir. Bu teşebbüs, yasağın delinmesi manasına gelmektedir. Romanya'dan ve Amerika'dan gelen toplam 274 Musevi göçmenin yerleştikleri Filistin topraklarında bir nahiye teşkil edilmesi çalışmaları da başlatılmıştır (BOA, DH.MKT., 1399/83). Hükümet, bu yerleşimlere dokunmamış, bundan sonra gelen Musevi göçmenlere izin verilmemesi gerektiğine dair Suriye valiliğini uyarmıştır (BOA, DH.MKT., 1351/37).

Yahudiler Filistin'de kalıcı olmak için toprak satın almışlardır. II. Abdülhamit, Yahudilerin Filistin'de toprak satın almalarının engellenmesi için yeni düzenlemelere gitmiştir. Devletin sadece miri araziler üzerinde

yayın yapması karşılığında Celal Nuri ile görüşerek maddi destekte bulunmayı taahhüt etmiştir. (Bkz. Cohen 1970: 73; Öke 1991: 128).

23 1880'den 1914'e kadar Rus ve Batı Avrupalı siyonistlerin çalışmaları neticesinde Filistin'e 85 bin Yahudi göç etmiştir. (ed. İnalçık ve diğ. 1999/II).

uygulayabildiği düzenlemeler ve önlemler, yüzde yirmisi özel mülkiyette bulunan topraklar için geçerli olmamış ve bu arazilerin satışı engellenemediği için Abdülhamit bu toprakları şahsi serveti ile satın alarak toprakların Siyonistlerin eline geçmesini engellemeye çalışmıştır (Öke 1981: 96-97).

Osmanlı hükümeti, Musevilerin belirli bir süreliğine Filistin'i ziyaret etmelerine müsaade etmiş, ancak ziyaretçilerin kendilerine tanınan süreyi aştıkları halde geri dönmediklerini tespit etmiştir. Bunların geri dönmeleri halinde iadelerini temin için Kudüs mutasarrıflığınca sefaretlerden mahalli konsolosluklara emir çıkartılması istenmiştir (BOA, DH.MKT., 1456/41). Buna rağmen 25 yıldır Filistin'e gelip de geri dönenlere rastlanılmadığı tespit edilmiştir. Her gün yüzlercesi gelip geri dönmemektedir. Örneğin Yafa'da yerli Musevilerin sayısı iki bin iken, yabancı Musevilerin sayısı elli bine ulaşmıştır. Bu Musevilerin çoğunu Avusturya ve Rusya tarafından kovulan Museviler oluşturmuştur. Adı geçen devletlerin kovdukları Musevilerin Filistin'e yerleşmeleri için onlara yardımda buldukları gibi çıkarları gereği himaye etmişlerdir (BOA, DH.MKT., 2157/10).

Museviler, Avrupalı devletlerin himayesinde bulunduğundan, İngiltere, Rusya ve Fransa, Musevi göçmenlerin Kudüs ve çevresinde kaldıkları bir aylık sürenin üç aya uzatılması ve Filistin'e yerleşmeleri için Osmanlı devleti ile görüşmelerde bulunmuşlardır (BOA., A.)MKT.MHM., 495/44). Osmanlı devleti, Avrupalı devletlerin ve Amerika'nın tepkisini çekmemek için yabancı Musevilerin izin sürelerine dair yeni bir düzenleme getirmiştir. Buna göre, zikredilen devletlerin himayesindeki yabancı Musevilerin, Filistin'i ziyaretleri sırasında oturma izinleri bir aydan üç aya çıkartılmış, bunlardan Filistin'e yerleşecek olanların Babıali'den izin almaları gerektiğine dair bir irade yayınlanmıştır (BOA, MV., 31/65). Musevilere tanınan bu hakların kötüye kullanılması üzerine Babıali, Kudüs ziyaretini bir aya geri çekmiştir. Yabancı Musevilerin ikametlerine müsaade edilmemesine İngiliz, Fransız, Alman, Rus ve Amerikan konsolosları karşı çıkmışlardır. Fakat, bunun yasal olduğu konsoloslara tebliğ edilmiştir (BOA, DH.MKT., 1505/53).

Avrupalı devletlerin Yahudilerin Filistin'e yerleşmeleri için politik girişimlerde buldukları görülmektedir. Rusya'da Filistin Cemiyeti adıyla kurulan örgüte Rusya hükümeti destek vermiştir. Rusya, Filistin Cemiyeti'ni kullanarak Rusya Yahudilerinin hicret etmelerini sağlamıştır. Bu göçte Rus hükümeti kadar Rus Yahudilerinin de parmağı olmuştur. Bunun üzerine birçok Rusya Yahudisi Filistin'e göç etmeye başlamış, böylece Kudüs ve Yafa'ya giden Rusyalı Yahudi sayısında önemli bir artış olduğu gözlemlenmiştir (BOA, DH.MKT., 1787/10, 18 Rebiülahir 1308). Rusya'da Musevilerin kurduğu komiteler de Rusya Yahudilerinin Filistin'e göç ettirilmesi için büyük bir çaba

sarf etmişlerdir. Bu komitelerin Rusya üzerindeki önemli düzeydeki nüfuzları nedeniyle, Rusya, Musevilerin Filistin'e süresiz gitmeleri için Babıali'ye istekte bulunmuş, ancak Musevilerin Arz-ı Filistin'e sadece geçici surette ziyaretlerinin olabileceği Rusya makamlarına bildirilmiştir (BOA, DH.MKT., 1762/31). Bu komitelerin direktifleri doğrultusunda Rus hükümetinin Rusya Musevilerini göçe mecbur eden tedbirler alması, İngilizlerde kötü tesir meydana getirmiştir. Bundan dolayı Rusya Musevilerinin Filistin topraklarında iskânını temin için İngiltere hükümeti, İstanbul sefiri William White'ı bu işle görevlendirmiştir. İngiltere maslahatgüzarı, Filistin ve Suriye'deki Rusya Musevi ailelerin himayesine dair Osmanlı hükümetine bir nota vermiştir. Hükümet bu nota üzerine bu himayeyi tanımak durumunda kalmıştır (BOA, Y.A.HUS., 248/85; BOA, DH.MKT., 1787/10). Bunun üzerine Sir White, Padişaha, İngiltere hükümetinin teşekkürlerini ileten bir mektup vermiştir (BOA, Y.PRK.BŞK., 24/27). Ancak Rusya'dan göçler bununla sınırlı kalmamıştır. Yoğun göç karşısında Osmanlı hükümeti, Musevilerin katiyen kabul edilmemesi, gelişlerinin engellenmesi için müessir bir çare bulunması ve şimdye kadar gelen muhacirlerin Filistin'den başka Musevilerin sakin olduğu Selanik başta olmak üzere Kosova, Manastır, İzmir ve Yanya gibi uygun şehirlere yollanması için yeni stratejiler geliştirmek için çalışmalar başlatmıştır (BOA, BEO, 42/3096; BOA, BEO, 42/3096; BOA, DH.MKT., 1980/110).

Yahudilerin yabancı pasaportlarla Filistin'e gitmeyi denedikleri de görülmektedir. Bu tür teşebbüslere meydan verilmeyeceği, ancak Osmanlı tabiiyetine haiz olanlara ve Osmanlı pasaportu taşıyanlara giriş muamelesinin yapılacağına dair İdare-i Umumiye-i Dahiliye Müdüriyeti'nden Beyrut vilayeti ile Kudüs mutasarrıflığına bir telgraf çekilmiştir (BOA, DH.ŞFR., 41/63).

Musevilerin, pasaportlarını vize ettirmeden Filistin'e girdikleri de tespit edilmiş, buna neden olanların cezalandırılması için tahkikat yapılmasına dair Muhaberat-ı Umumiye Müdüriyeti'nden Beyrut vilayeti ile Kudüs mutasarrıflığına bir telgraf yollanmıştır (BOA., DH.ŞFR., 42/4). Filistin'e giden ve orada yapılan kontrollerden pasaportları kanunlara aykırı görülen Museviler hakkında Hariciye Nezareti kanunî işlem yapılmasını istemiştir (BOA, DH.MKT., 1541/81). Ayrıca, Musevilerin muhacir olarak kalmalarına meydan verilmemesi zımında Kudüs mutasarrıflığına tebliğat gönderilmiştir (BOA, MV., 180/32).

Şura-yı Devlet, Filistin'i ziyarete gidenlerin kurallara uymamaları durumunda sınır dışı edilmeleri kararı almış, bunu Suriye vilayeti ile Kudüs mutasarrıflığına tebliğ etmiştir. Alınan kararın harfiyen uygulanması için

de adı geçen yerlerin idarecileri de uyarılmıştır (BOA, DH.MKT., 1541/81). Daha önce kaçak yollarla Kudüs'ün Safed k yerleşen Musevilerin geneli fakir ve yoksuldu. Rusyalı siyonistler, Filistin'e göç eden ancak sefalet içinde olduklarından hastalanan Yahudi hastaların tedavisi için buraya bir hastane inşası için ruhsat istemiş, ancak Musevilerin Arz-ı Filistin'de iskanlarının yasak olduğundan, ruhsatın verilmesi bu kararın ihlali manasına geleceğinden Beyrut vilayetinden konu hakkında mütalaa istenmiştir (BOA, DH.MKT., 1571/67). Bunun üzerine Rusya Yahudileri, Filistin'e göç eden Yahudilerin sıhhi sorunları için Moskova'da Musevilerden oluşan tıbbi heyetin Filistin'e gitmesi için Osmanlı devletinin Moskova büyükelçisi aracılığıyla Hariciye Nezareti'ne müracaat etmişler, bu başvuru uygun görüldüğünden tıbbi heyetin Filistin'e gitmesine izin verilmiştir (BOA, DH.EUM.4. Şb).

Filistin'e yerleşmek üzere gelen ve çoğu Rumelili olan Musevilerin girişlerini önlemek ve kontrol etmek için mühim iskelelere pasaport memurları buldurulmaya başlanmıştır (BOA, DH.SN.THR., 55/16). Keza Filistin'e yerleşmek üzere Rusya'nın Bahr-ı Siyah'daki koleralı limanlardan gelen Polonya ve Rus Musevileri Anadolu Kavağı'nda geçici olarak yerleştirilmiş, tedavileri yapıldıktan sonra Filistin'e gönderilmişlerdir. Bundan, devletin zor şartlar altında kalan Yahudileri yasak olmasına rağmen Filistin'e gönderdiği anlaşılmaktadır (BOA, MV., 224/62).

Musevilerin Filistin'e yerleşmek için Filistin'den toprak satın alma uygulaması büyük önem arz etmektedir. Osmanlı hükümeti, Musevilerin Filistin'de toprak satın almalarına katiyen müsaade etmemiştir. Ancak Yahudiler muhtelif kanallarla arazi satın almaya muvaffak olmuşlardır. Filistin'e yerleşen Museviler ele geçirdikleri arazide yerleşim alanı inşa etmeye başlamışlardır. Filistin'den arazi satışı yasak olmasına rağmen bunun çoğu zaman delindiği söz konusu olmuştur. Özellikle zengin Yahudiler adına Filistin'den arazi satın alınmıştır. Bu zengin Yahudiler arasında Baron Rothchild öne çıkmaktadır (BOA, BEO, 22/1592). Baron Rothchild, Yahudilerin Filistin'e yerleşme teşebbüslerine dair Sadrazam Cevat Paşa ile bir görüşme yapmış (BOA, Y.PRK.AZJ., 30/37), bu görüşme neticesinde Hayfa dahilinde fazla miktarda araziye sahip olmuştur. Beşer yüz hâneyi mütecâviz ve yalnız Yahudilere mahsus Yafa'da on beşi mütecâviz karyeleri bulunmaktadır. Bazıları arazi satın almak için vaktiyle Yafa'da oturan veya kendilerini Bulgaristan ve Tunus gibi Osmanlı ahalisinden gösterip, Osmanlı olarak isimlerini nüfusa kaydettirdikleri görülmektedir (BOA, DH.MKT., 2157/10). Bu araziler üzerinde Musevi muhacirlerin iskanı için çok sayıda ev inşa ettirmiş oldukları haberi üzerine, Filistin'de muhacir

Musevilerin iskanları konusunda dikkatli olunması gerektiği Suriye valiliği ve Kudüs mutasarrıflığına bildirilmiştir (BOA, DH.MKT., 2242/15).

Yahudiler Filistin'de açtıkları hastane ve okullara Siyon mührü ile yardım topladıkları haber alınmış, bu yardım biletlerinde "Filistin Ben-i İsrail'indir gayret edelim ki çabuk bulalım" dövizini yazılı olduğu tespit edilmiştir (BOA, DH.MKT., 2157/10).

Yahudilerin Filistin'de iskânlarının men edilmesine rağmen mahalli hükümet memurlarının bu işi istismar ettikleri görülmektedir. Filistin'de toprak satışında yerel idarecilerin yolsuzluk yaptığı da gözlerden kaçmamaktadır. Kudüs Mutasarrıfı İbrahim Paşa'nın, rüşvet kabul ederek Filistin'den birçok yerin yabancılara ve Musevi göçmenlere satılmasına müsaade ettiği tespit edilmiştir (BOA, BEO, 42/3143). Musevi muhacirlerin Filistin'de yerleşmeleri yasaklandığı halde, memurların gaflet ya da müsamahası veya Musevilerin arazi sahiplerini tamaa getirmek suretiyle toprak edindikleri, tapu yoklama memurlarının mabeyn senetleri üzerine tapu varakası düzenledikleri görülmüştür (BOA, DH.MKT., 2025/36). Hükümet, bunun önüne geçebilmek için tapu senedi verme yetkisi geçici olarak tapu memurlarından alınmıştır (BOA, DH.MKT., 2043/94). Bu arada Filistin'de toprak sahibi olan gayr-ı Musevilerin, Musevilere topraklarını sattıkları tespit edilmiştir. Örneğin Mişel Erlanger adındaki bir Fransız, Beyrut, Hayfa ve Kudüs'ün Yafa kazasında bulunan arazisini, Fransız tebaasından İli Şayide adındaki şahsa satmaya kalkıştığı anlaşılmış, ancak buna kati surette müsaade edilmemiştir. Hükümet, Filistin'de toprak satışının önüne geçebilmek için özellikle yetkililerin bu hususa gereken özeni göstermelerini, ihmali bulunanlar hakkında cezaî işlem yapılmasını Kudüs mutasarrıflığına bildirmiştir (BOA, DH.MKT., 2055/57). Akka Mutasarrıfı Sadık Paşa, Hayfa Belediye Reisi Mustafa Efendi, Akka Müftüsü Ali Efendi ile Hayfa Mutasarrıflığı İdare Meclisi Azası Necip Efendi'nin Filistin topraklarında Yahudilerin iskanını kesin olarak yasaklayan irade-i seniyyeye rağmen, rüşvet karşılığında Rusya'dan ve Romanya'dan gelen Yahudilere toprak satıp, iskanlarını sağlayarak vatana ihanette buldukları tespit edilerek haklarında soruşturma başlatılmıştır (BOA, Y.PRK.AZJ., 27/39). Bunun yanında Filistin'de yerli ahalinin arazi ve tarlalarını yüksek fiyatla satabilmek maksadıyla şeriye ve nizamiye mahkemeleri ile sair yerlerden elde ettikleri şehadetname ve mazbatalarla mülke değiştirerek devletin hazinesini zarara sokmakta oldukları da tespit edilmiştir (BOA, MV., 77/113). Filistin'de ahalden bir kısmının bazı arazileri kendi tasarruflarında göstermek amacıyla şeriye ve nizamiye mahkemelerinden hüccet aldıkları anlaşıldığından, bu işteki yolsuzluğun önlenmesi için mahkemelerdeki

davalarda defter-i hakani memurlarının da hazır bulunması istenmiştir (BOA, DH.MKT., 196/62). Hükümet bu teşebbüsler karşısında aldığı yasal önlemlere rağmen bölge idarecilerinin istismarı yasağın her daim delinmesine zemin hazırlamıştır.

Yahudilerin Filistin'deki siyasî emellerinin önüne geçebilmek için hariciye nezaretince görevlendirilen bir şahsın buna dair alınması gereken önlemleri şu şekilde sıralamaktadır:

1. Mûsevîlerin hilelerle Yafa'ya gelişini engellemek.
2. Simsârların vapurlara gitmesini külliye ber taraf etmek.
3. Arazi satın almalarını ve üzerine binalar yapmalarına mani olmak.
4. Yahudi kulüplerini polisin nezareti altına almak.
5. Ruhsatsız açtıkları matbaaları kapatmak.
6. Muhtelif köylerden satın aldıkları arazinin a'sârını (vergisini) birleştirme ve unsurlarını toplu bulundurmağa çalıştıklarından ve şura-yı devletten bu babda bir bilgi istendiğinden buna engel olunması.
7. Filistin bölgesi idarecilerine verilen rüşvete engel olma (BOA, DH.MKT., 2157/10).

Yerel idarecilerin Musevileri para karşılığında Filistin'e sokmak gibi usulsüz muamelelerde bulunduğu da görülmüştür. Örneğin bu gibi usulsüzlükleri tespit edilen Yafa eski Kaymakamı Abdüsselam Efendi hakkındaki mahalli tahkikat evrakı Sadaret'e takdim edilmiştir (BOA, DH.MK.T, 2269/100). Ayrıca, Taberiye civarında Fransız tebaasından Salamon Reynak tarafından Filistin'e Yahudi iskânı için talep olunan arazi hususunda usulsüz muamelede bulunan Akka Mutasarrıfı Defter-i Hakani Memuru, Taberiye Kaymakamı ve Tapu Katibi hakkında soruşturma başlatılarak görevlerinden azledilmişlerdir. Bunun üzerine Akka sancağı mutasarrıflığına Ahmet Arifi, Havran sancağı mutasarrıflığına da Cemal Beyler tayin edilmişlerdir (BOA, DH.MKT., 997/11). II. Meşrutiyetin ilanından sonra Filistin'deki "arazi-i mahlulenin yabancılara ecnebilere teferruğ ve ihalesinin yeni nizamnâmenin mevki-i icraya vaz'ına değin tehir edilmiştir" (BOA, MV., 131/63). Filistin'de toprak satışı bütün uyarılara ve alınan yasal önlemlere rağmen uzun süre devam etmiştir. 1341 tarihli belge de Anadolu'da yüksek rütbeli bir memurun Yahudilere toprak satmak istemesi bunun açık bir örneğidir. Aydın Vâlisi Kâmil Paşa ve birâderlerinin Filistin'deki arâzilerini Yahudilere satma teşebbüsünde bulunmuşlar, bu durum Padişah tarafından duyulmuş; Padişah, valinin bu teşebbüsünden vaz geçmesi için irade-i seniyye yayınlamıştır (BOA, Y.EE.KP., 36/3538).

Filistin'e yerleşen Yahudi göçmenlerin teşkilatlanmaya ve silahlanmaya başladıkları tespit edilmiştir. Bunun önlenmesi ve mevcut silahların

toplatılmasına dair emniyet-i umumiye müdüriyetinden Kudüs mutasarrıflığına bir telgraf gönderilmiştir. Yahudilerin silahlanmasının bölge halkı için tehdit oluşturmaya başladığını göstermektedir (BOA, DH.ŞFR., 44/6).

Cezayir muhacirlerine Taberya kazası, Kebr-i sebt, Şeara, Müferrere ve Avlim karyeleri verilmiş, bu arazileri Cezayirli Ali Paşa hile ve desiselerle ele geçirmiş, oğlu Sait Bey'in bu arazileri Siyonist Cemiyeti'ne satmak istediği iddia edilmiş, bunun üzerine Sait Bey, Fransız Mösyö Frank'a "bey-i terhin" etmiş, bunda da bir mahzur görülmemiştir (BOA, DH.İD., 155/5).

Musevilere toprak satışını önlemek için hükümet, bölge idarecilerini defaatle uyarmak durumunda kalmıştır. Özellikle yerli ahalinin bu hususta bilgilendirilmesi istenmiştir. Filistin'in Nasıra kazasında Beyrut'un itibarlı ailelerinden ve Osmanlı tebaasından İlyas Sersak? Bey'in tasarrufunda olan Kule arazisi ve içindeki tarihi kalenin Ferayim adındaki şahıs vasıtasıyla siyonist bir cemiyete satılmasına ve yine Sersak ve Toyni ailelerinin Akka ve Kudüs'te istimlak ettikleri arazinin yabancılara satılmasına meydan verilmemesine dair girişimlerde bulunulmuştur (BOA, DH.İ.UM., 26/41108).

Osmanlı hükümeti, Avrupa'da ve İstanbul'da faaliyet gösteren Musevi cemiyet ve derneklerinin Musevileri Filistin'e zorla göç ettirmelerinin arkasında İsrail devletini kurma siyaseti yaptığını bilmektedir (BOA, Y.PRK.UM., 23/66). Yahudiler, Osmanlı hükümetinin Yahudilere Filistin'de toprak satışını yasaklayan uygulamasına karşı, İstanbul'da intikam adlı gizli bir cemiyet kurmuşlardır (BOA, Y.PRK.BŞK., 22/89). Ayrıca İbrani tarih ve lisanını yaymak ve Filistin'de muhacir Musevilerin iskânını kolaylaştırmak amacıyla Beyoğlu'nda Histadorot Çivinit Otomanit adında bir cemiyet kurulmuştur. Bu cemiyetin nizamnamesi incelenmiş, buna göre millî ve siyasî bir gaye ile kurulduğu anlaşıldığından, cemiyetler kanununa göre kavmiyet ve cinsiyet esas ve unvanlarıyla siyasî cemiyetlerin teşkili yasak olduğundan mezkur cemiyetin feshi gerektiği emniyet-i umumiye müdürlüğüne bildirilmiştir (BOA, DH.İD., 126/58). Yahudilerin Filistin'de toprak satın almalarını organize etmek amacıyla Cemiyet-i İsrailiye adında da bir örgüt kurmuşlardır. Bu örgütün maksadı hükümetçe bilindiğinden, faaliyetleri yasaklanmış, bu örgüt aracılığıyla Yahudilerin Filistin'de toprak satın almalarına meydan verilmemesinin lüzumlu olduğu Kudüs mutasarrıflığına tebliğ edilmiştir (BOA, Y.PRK.AZJ., 50/86). Cemiyet-i İsrailiye'nin Arz-ı Filistin'i ele geçirmek için İngilizlerle işbirliği yaptığını dair istihbarat alınmıştır. Bu cemiyetin direktifiyle, Hayfa İngiliz Konsolos tercümanı Filistin'de çok fazla miktarda arazi satın almıştır. Bununla Yahudi cemiyetlerinin toprak satın almak için farklı yollar denedikleri anlaşılmaktadır (BOA, Y.A.HUS., 434/66). Londra'da

Musevileri Filistin'e yerleştirmek gayesi ile kurulan siyonist cemiyetin reisi Osmanlı mebuslarına ziyafet çekmiştir. Bu ziyafette Osmanlı devletinin Yahudileri kabul ettiği konuşulmuş, ancak bu Yahudilerin misafir olarak kabul edilmesinin belli kaidelerle yapılmaması halinde birçok mahzurlar ortaya çıkacağı Şura-yı Devlet'ten bildirilmiştir (BOA, DH.MKT., 2885/44).

Musevi muhacirlerinin Arz-ı Filistin'de yerleşmeleri yasaklandığı halde bazı muhacirinin tebdil-i kıyafetle veya müstear isim ile emlak ve araziye tasarruflarına geçirmekte oldukları görülmektedir. Bundan böyle tapu yoklama memurlarının mabeyn senetleri üzerine tapu varakası vermelerinin Suriye, Beyrut ve Kudüs'e mahsus olmak üzere bildirilecek en son habere kadar, geçici bir süreyle meni hususu Dahiliye Vekaleti'nce mezkur vilayetlere tebliği istenmiştir (BOA, BEO, 107/7958, 25 Rebiülahir 1310). Ayrıca bu vilayet idarecilerinin Filistin topraklarına ziyaret amacıyla gelen Musevilerin bir aydan fazla kalmalarına izin ve burada Musevi muhacirlere arazi verilmemesi hususundaki yasağın muhafazasına itina göstermeleri istenmiştir (BOA, DH.MKT., 2157/10, 24 Şaban 1316).

Osmanlı hükümeti Avrupa'dan Osmanlı devletine göç eden Yahudilerin Filistin'e gönderilmemesi ve Anadolu'da muhtelif yerlere yerleştirilmesi için çalışmalar da başlatmıştır (BOA, Y.PRK.TŞF., 6/72, 10 Zilkade).

II. Meşrutiyetin ilanından sonra II. Abdülhamit döneminde Yahudilerin Filistin'e göçünü dair takip edilen siyasetten uzaklaşıldığı görülmektedir. Meclis-i Mebusan'ın Musevi mebusu Nesim Russo, Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'yı ziyaret ederek, Filistin meselesi üzerinde fikir alışverişinde bulunmuştur. Russo, Sadrazamın, Yahudilerin Filistin'de yerleşim merkezi kurmalarına karşı olmadığını söylemiştir (Mandel 1976: 63). Bu görüşmeden sonra daha önce Filistin'deki Yahudi faaliyetlerine dair konan yasaklar kaldırılmıştır. Siyonistlerin toprak satın almalarına yönelik yasak da kaldırılarak siyonistlerin toprak satın almalarının önü açılmıştır. Ayrıca Musevilerin Filistin'e girişte verilen "kırmızı tezkere usulü" de kaldırılmıştır (Öke 1991: 130-131). Böylece meşrutiyet hükümeti, daha evvel sabık dönemde Filistin'e göçü engellemek ve "temdid-i ikameti" önlemek için verilen kırmızı kağıdı kaldırmasıyla, Filistin'e Yahudiler rahat bir şekilde göç etmişlerdir. Aynı zamanda "arazi mübayaasıyla" ilgili sınırlamaların da Dahiliye Nezareti'nce tayini ve tenfizi Şura-yı Devlet'te görüşülmüştür (BOA, MV., 184/67). Abdülhamit'ten sonra iktidara gelen İttihatçılar, siyonist faaliyetleri tehlikeli görmemiş, aksine onların Filistin'de yerleşmelerinde ve yerleşim merkezi kurmalarında bir sakınca olmadığı hususunda teminat vermişler, Yahudilerin Filistin'e göçünü masum bir talep olarak gösterme eğiliminde olmuşlardır. Ancak hükümet bu masum isteklerin arkasında

siyasî bir teşebbüs olduğunu çok geçmeden anlamış ve Musevilere verilen bütün haklar yeniden gözden geçirilmiştir. Hükümet, Filistin'e Yahudi göçünün engellenmesi için tedbirler alınmasını Kudüs mutasarrıflığına bildirmiştir (BOA, MV., 129/6).

Bütün engellemelere rağmen, Museviler kaçak yollarla Filistin'e yerleşmişlerdir. 1327 tarihli belge Musevilerin Filistin'de büyük araziler alarak köyler kurup yerleştiklerinden bahsetmektedir (BOA, DH.MUİ., 26/2/29). Filistin'e her türlü engellemelere rağmen Filistin'e göç edenler buradan çıkarılmadığından, buraya yerleşenlerin tabiiyet meselesi diğer bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu sorunu çözmek için Filistin'de sakin Musevilerin Osmanlı tabiiyetine kabul edilmeleri hakkında bir mazbata tanzim edilmiştir (BOA, MV., 195/32). Bu mazbataya göre, Filistin topraklarında oturan Museviler Osmanlı tabiiyetine kabul edilmişlerdir (BOA, DH.İ.UM.EK., 5/20). Filistin'de bulunan Musevilerden Osmanlı tabiiyetini kabul edenlere daimi tabiiyetlik statüsü verilirken, kabul etmeyenlerin ihracı hususuna dair Muhaberat-ı Umumiye Dairesi'nden Şam'da Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'ya bilgi verilmiştir (BOA, DH.ŞFR., 48/277). Ayrıca Osmanlı tebaasına geçen Yahudilere bir senelik müddetle askeri hizmetten muafiyet getirilmiştir (BOA, MV., 196/11; BOA, DH.İ.UM.EK., 6/37). Tabiiyet meselesinde Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden, Kudüs mutasarrıflığına ve Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na çekilen telgraf oldukça dikkat çekicidir. Telgrafta;

"Zevcleri veya ebeveynleri hariçte bulunmasından dolayı tabiiyet-i Osmaniye'ye kabul edilmeyerek, arz-ı Filistin'den çıkarılması lazım gelen Musevi kadın ve çocukların, zat-ı hazret-i padişahinin iktisab-ı afiyet eylemesi hürmetine tabiiyet-i Osmaniye'ye kabul edilmeleri ve sevklerinden sarf-ı nazar edilmesi"

şeklinde bir ibare yer almıştır (BOA, DH.ŞFR., 54/266).

Filistin'e yerleşen Yahudilerin yoğunluğu nedeniyle ortaya mülkî ve hukukî sorunlar çıkmıştır (BOA, DH.EUM.KLH., 1/17). Filistin'e Avrupalıların özellikle Musevilerin gösterdiği rağbet yüzünden ortaya çıkan bir diğer sorun arazi fiyatlarının artması olmuştur. Buna dair bir mazbata Akka İdare Meclisi'nce hazırlanıp sureti Beyrut valiliği tarafından sadarete yollanmıştır (BOA, DH.İ.UM.EK., 6/90). Musevilerin Filistin'e göç ve orada istimlakten men edilmeleri hakkında Beyrut vilayetiyle Kudüs mutasarrıflığına yazılan şifre suretine dair Şam'da Dördüncü Ordu-yı Hümayun Kumandanı ve Bahriye Nazırı Cemal Paşa'ya bir telgraf yollanmıştır (BOA, DH.ŞFR., 51/236). Ayrıca kanun-ı mahsus konuluncaya kadar Filistin'deki yerli ve yabancı bütün Musevilerin emlak ve arazi almalarının yasaklandığına dair Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Beyrut vilayeti ile Kudüs-i Şerif mutasarrıflığına

bir telgraf çekilmiştir (BOA, DH.ŞFR., 51/254). Filistin’de bulunan yerli ve yabancı Yahudilerin ellerinde bulunan gayri menkullerinin alım, satım ve kiralama işleri hakkında devletin hiçbir dairesinde bu konu hakkında kanun çıkıncaya kadar hiçbir işlem yapılmaması, gayrimenkul ticaretinde ilgililerden nüfus tezkireleri istenmesi, alınan arazilerin Yahudilere devredilmeyeceği hakkında taahhütname alınması kararlaştırılmıştır (BOA, DH.EUM.VRK., 27/67).

Artan Yahudi göçünün meydana getirdiği sorunlara kalıcı çözüm getirmek için evvela göçü önlemek için yasal önlemler alınması yoluna gidilmiştir. Hariçteki Musevilerin Filistin’e girmelerini yasaklayan bir tamim hazırlanmış, bu hususta sefaretlere bilgi verilmiştir (BOA, DH.EUM.VRK., 28/6).

Meşrutiyetin ilanından sonra Kudüs’te her sınıftan ahalinin beslemekte olduğu siyasî ve dinî emellerini gerçekleştirmeye kalkışmalarının livayı zor durumda bıraktığı Musevi cemaatinin tabiiyet kabul etmeksizin Kudüs’te ikametlerinin doğuracağı tesirlerin izaha muhtaç olmadığı, mevcut idare şeklinin ıslah edilmesi gerektiği, Kudüs’e ilhak edilen Nasıra kazasının eskiden olduğu gibi Akka’ya bağlanması ve çeşitli gayr-ı Müslim cemaatleri arasındaki ihtilafların mahiyetinin Kudüs mutasarrıflığınca bildirildiğinden konunun Meclis-i Vükelaca görüşülerek sadarete arzı kararlaştırılmıştır (BOA, DH.MKT., 2688/19).

Filistin’e yerleşerek siyonist faaliyetlere bulunan bazı Museviler Sivas’a sürülmüş, daha sonra Bursa’ya nakledilmişlerdir. Bazı siyonistler Filistin’e dönmek için talepte bulunmuşlar, ancak memleket için büyük bir tehlike olan siyonistlere müsamahakar ve tavizkar hareketlerde bulunulmaması gerektiğine dair bir yazı Bursa valiliğine gönderilmiştir (BOA, DH.EUM.7.Şb., 3/68).

Sonuç ve Tespitler

Siyonistlerin Yahudi devleti kurmak için yaptıkları faaliyetler ve bu faaliyetleri önlemek için yapılan uygulamaların ele alındığı çalışmada şu tespitlere yer verebiliriz:

1. Yahudiler Filistin’de Yahudi devleti kurmak için siyasî bir hareket başlatmışlardır. Buna siyonizm adını vermişlerdir. Bu siyasî hareket, Avrupa’daki Yahudileri Filistin’e yerleştirmek üzere şekillenmiştir. Bu projeleri belgelere göre gerçekleştirmiştir.
2. Siyonistler, Yahudilerin Filistin’e göçünü gerçekleştirmek için Avrupalı devletlerle dostluklar kurarak, onların desteğini sağlama gayreti içinde olmuşlar ve bunu sağlamışlardır.
3. Siyonistler, Yahudileri kurdukları örgütler vasıtasıyla bilinçli olarak göçe zorlamışlar, bunda da muvaffak olmuşlardır. Bu göçler için

- gerekli olan maddi finansı da zengin Yahudilerden elde etmişlerdir. siyonistlerin Yahudi devletini kurmak için Filistin'de arazi satın alma projesi hazırlamışlar, bunda da önemli başarılar elde etmişlerdir. Satın aldıkları arazilerde Yahudi yerleşim merkezleri oluşturarak, Yahudi devletinin temelini atmaya başlamışlardır.
4. Kurdukları örgütlerle Yahudilere Yahudi tarihi ve lisanını öğretmek suretiyle, milli bilinç aşılama çalışmaları görülmektedir.
  5. Yahudi göçünün Osmanlı devleti ayağına gelecek olursak; Osmanlı devletinin Filistin'e Yahudi göçünü iki perspektiften ele almak mümkündür. II. Abdülhamit, Filistin'e Yahudi göçünün tamamen karşısında olmuş, politikasını da buna göre tayin ve tespit etmiş, aldığı kararlarla Yahudi göçünün önüne geçmeyi başarmıştır. Yahudiler, II. Abdülhamit karşıtı muhalif hareketlerin yanında yer almış, onları madden ve manen desteklemişler ve İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde yer almışlar, II. Meşrutiyetin ilanından sonra mebus olarak Osmanlı parlamentosuna girmeyi başarmışlardır. Başlangıçta Yahudilere sıcak bakan İttihatçılar Yahudilerin maksatlarını anladıktan sonra, Abdülhamit döneminde göçe dair alınan yasal önlemleri tekrar yürürlüğe koymuşlardır.
  6. Osmanlı hükümeti Yahudi göçünü önlemek için yasal önlemler almıştır. Kudüs ziyaretini bir ayla sınırlandırmış, bir ayı geçenler sınır dışı edilmişlerdir. Yerleşenlere Osmanlı tabiiyetine geçme hakkı tanımış, askerlikten bir yıl muaf tutmuş, tabiiyeti kabul etmeyenler de sınır dışı edilmişlerdir.
  7. Osmanlı hükümeti Yahudi göçünde Avrupalı devletlerin tepkilerini çekmekten de uzak kalmıştır. Bunu ince bir siyasetle halletmeye çalışmıştır.
  8. Osmanlı hükümeti Filistin'den arazi satışını yasak etmesine rağmen bunu engelleyememiştir. Bunda zengin Yahudilerin arazilere biçtiği fiyattan ileri geldiği anlaşılmaktadır. Bu yüzden Filistin'de arazi fiyatlarının önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Arazi satışında yerel idarecilerin su-i istimalleri olmuş, rüşvet mukabilinde bu arazilerin satışına kolaylık getirmişlerdir. Hükümet yerel idare üzerinde her türlü baskıyı ve tesiri kullanmasına rağmen bunun önüne geçememiştir.
  9. Bütün bunlar ileride kurulacak Yahudi devletinin temelini oluşturmuştur.

Kaynaklar**I.Arşiv Belgeleri**

- BOA, A.}MKT.MHM., 495/44, 28 Rebiülahir 1305.
BOA, BEO, 107/7958, 25 Rebiülahir 1310.
BOA, BEO, 22/1592, 24 Zilkade 1309.
BOA, BEO, 42/3096, 42/3096, 7 Muharrem 1310.
BOA, BEO, 42/3143, 6 Muharrem 1310.
BOA, DH.EUM.4.Şb, 8 Zilhicce 1336.
BOA, DH.EUM.7.Şb., 3/68, 10 Ramazan 1334.
BOA, DH.EUM.KLH., 1/17, 24 Safer 1333.
BOA, DH.EUM.VRK., 27/67, 25 Cemaziyelevvel 1333.
BOA, DH.EUM.VRK., 28/6, 3 Şaban 1334.
BOA, DH.İ.UM., 26/41108, 6 Safer 1331.
BOA, DH.İ.UM.EK., 5/20, 18 Muharrem 1333.
BOA, DH.İ.UM.EK., 6/37, 25 Rebiülevvel 1333.
BOA, DH.İ.UM.EK., 6/90, 22 Rebiülahir 1333.
BOA, DH.İD., 126/58, 27 Rebiülahir 1332.
BOA, DH.İD., 155/5, 3 Safer 1331.
BOA, DH.MK.T, 2269/100, 9 Recep 1317.
BOA, DH.MKT., 1351/37, 6 Ramazan 1303.
BOA, DH.MKT., 1399/83, 19 Cemaziyelevvel 1304.
BOA, DH.MKT., 1456/41, 2 Safer 1305.
BOA, DH.MKT., 1505/53, 20 Şaban 1305.
BOA, DH.MKT., 1541/81, 5 Muharrem 1306.
BOA, DH.MKT., 1541/81, 5 Muharrem 1306.
BOA, DH.MKT., 1571/67, 1 Rebiülahir 1306.
BOA, DH.MKT., 1762/31, 3 Safer 1308.
BOA, DH.MKT., 1787/10, 18 Rebiülahir 1308.
BOA, DH.MKT., 1787/10, 18 Rebiülahir 1308.
BOA, DH.MKT., 196/62, 9 Recep 1311.
BOA, DH.MKT., 1980/110, 7 Muharrem 1310.
BOA, DH.MKT., 2025/36, 6 Cemaziyelevvel 1310.
BOA, DH.MKT., 2043/94, 29 Cemaziyelahir 1310.
BOA, DH.MKT., 2055/57, 7 Şaban 1310.
BOA, DH.MKT., 2157/10, 24 Şaban 1316.
BOA, DH.MKT., 2242/15, 26 Rebiülahir 1317.
BOA, DH.MKT., 2688/19.
BOA, DH.MKT., 2885/44, 9 Recep 1327.
BOA, DH.MKT., 6/7, 4 Zilhicce 1299.
BOA, DH.MKT., 997/11, 3 Cemaziyelahir 1323.
BOA, DH.MKT., 2620/62, 5 Ramazan 1326.
BOA, DH.MUİ., 15/-3/23, 8 Muharrem 1328.

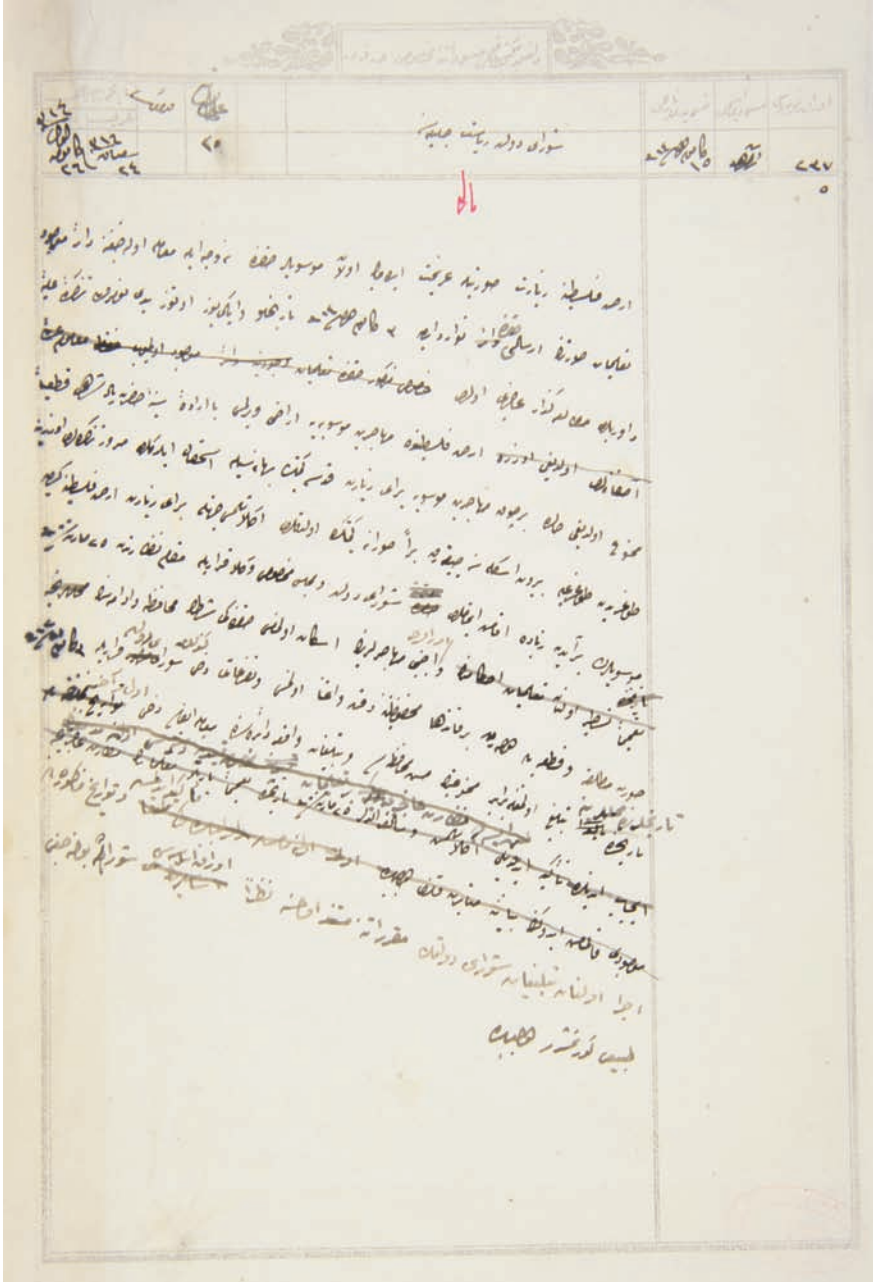
- BOA, DH.MUİ., 26/-2/29, 5 Zilkade 1327.
BOA, DH.SN.THR., 55/16, 11 Şevval 1332.
BOA, DH.ŞFR., 41/63, 27 Cemaziyelahir 1332.
BOA, DH.ŞFR., 42/4, 20 Recep 1332.
BOA, DH.ŞFR., 44/6, 23 Ramazan 1332.
BOA, DH.ŞFR., 48/277, 18 Safer 1333.
BOA, DH.ŞFR., 51/236, 23 Cemaziyelevvel 1333.
BOA, DH.ŞFR., 51/254, 25 Cemaziyelevvel 1333.
BOA, DH.ŞFR., 54/266, 18 Şaban 1333.
BOA, İ.MMS., 66/3114, 6 Cemaziyelahir 1297.
BOA, MV., 129/6, 2 Cemaziyelahir 1327.
BOA, MV., 131/63, 20 Şaban 1327.
BOA, MV., 180/32, 15 Şevval 1331.
BOA, MV., 184/67, 27 Safer 1332.
BOA, MV., 195/32, 13 Muharrem 1333.
BOA, MV., 196/11, 8 Rebiülevvel 1333.
BOA, MV., 224/62, 26/Zilhicce 1340.
BOA, MV., 31/65, 21 Şaban 1305.
BOA, MV., 77/113, 1311.
BOA, Y.A.HUS., 248/85, 26 Zilkade 1308.
BOA, Y.A.HUS., 377/105, 29 Cemaziyelevvel 1315.
BOA, Y.A.HUS., 380/18, 4 Şaban 1315.
BOA, Y.A.HUS., 434/66, 18 Cemaziyelahir 1320.
BOA, Y.EE.KP., 36/3538, 29 Zilhicce 1341.
BOA, Y.MTV 228/30
BOA, Y.MTV., 181/114, 26 Rebiülahir 1316.
BOA, Y.MTV., 181/22, 5 Rebiülahir 1316.
BOA, Y.MTV., 228/30.
BOA, Y.PRK HR 27-30.
BOA, Y.PRK HR., 27/30.
BOA, Y.PRK.AZJ., 27/39, 2 Safer 1311.
BOA, Y.PRK.AZJ., 30/37, 24 Cemaziyelahir 1312.
BOA, Y.PRK.AZJ., 50/86, 5 Muharrem 1323.
BOA, Y.PRK.BŞK., 22/89, 29 Zilhicce 1308.
BOA, Y.PRK.BŞK., 24/27, 20 Rebiülahir 1309.
BOA, Y.PRK.EŞA., 39/88.
BOA, Y.PRK.HR., 25/49, 2 Zilhicce 1315.
BOA, Y.PRK.HR., 27/30, 29 Zilhicce 1316.
BOA, Y.PRK.TŞF., 6/50, 1 Rebiülevvel 1319.
BOA, Y.PRK.TŞF., 6/72.
BOA, Y.PRK.UM., 23/66, 25 Cemaziyelevvel 1309.

2.Telif - Tedkik Eserler

- Akgündüz, Ahmet (1999), "Osmanlı İmparatorluğu ve Dış Göçler, 1783-1922", *Toplum ve Bilim (80)*, s. 144-170.
- Apak, Kemalettin (1958), *Ana Çizgileriyle Türkiye'de Masonluk Tarihi*, İstanbul: y.y.
- Armaoğlu, Fahir (1991), *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Aydın, Mahir (2001), "Osmanlı Dünyasında Yahudi Kira Kadınlar", *Belleten*, C. LXV, S. 243.
- Bilim Araştırma Grubu (1993), *Yehova'nın Oğulları ve Masonlar*, İstanbul: Araştırma Yayıncılık.
- Büyük İslam Tarihi* (1990), C. 7, İstanbul: Çağ Yayınları.
- Cohen, Aharon (1970), *Israel and the Arab World*, New York: Funk and Wagnalls.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet (1997), *Osmanlı Devleti'nde Yahudiler: XIX. Yüzyılın Sonuna Kadar*, İstanbul: Andaç yayınları.
- Franco, M. (1897), *Essai sur l'Histoire des Israelites de l'Empire Otoman*, Paris: Librairie Durlacher.
- Friedman, Isaiah (1977), *Germany, Turkey and Zionism 1897-1918*, Oxford: Clarendon Pres.
- Galanté, Abraham (t.y.), *Histoire des Juifs de Turquie*, cilt1, İsis Yayıncılık
- Gürel, Şükrü Sina (1979), *Ortadoğu Petrolünün Uluslar arası Politikadaki Yeri*, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Hersh, M. (1992), *The Sampson's Option, Seymour: Israel's Nuclear Arsenal and American Foreign Policy*, NY: Vintage pb.
- Hertzberg, Arthur (1969), *The Zionist Idea: A Historical Analysis and Reader*, New York.
- Herzl, T. (1946), *The Jewish State*, Londra.
- Herzl, Theodor (1960), *The Complete Diaries of Theodor Herzl*, cilt 1-2, Edited by:Raphael Patai, Translated by: Harry Zohn, New York.
- İpek, Nedim (1995), "Balkanlar, Girit ve Kafkaslardan Anadolu'ya Yönelik Göçler ve Göçmen İskan Birimlerinin Kuruluşu 1879-1912", *SDÜFEF. Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1, s. 197-221.
- Kazgan, Haydar (1991), *Galata Bankerleri*, İstanbul: TEB Yayınları.
- Kedourie, Eli (1971), "Young Turks, Freemasons and Jews", *Middle Eastern Studies* 7.
- Kocabaş, Süleyman (1987), *Türkiye ve Siyonizm*, İstanbul: Vatan Yayınları.
- Kutluay, Yaşar (2000), *Siyonizm ve Türkiye*, İstanbul. Koloni yayıncılık.
- Lady Montaqu (1973), *Türkiye Mektupları*, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Laqueur, W. (1978), *History of Zionism*, New York.
- Learsı, Refus (1966), *Israel: A History of Jewish People*, Cleveland.
- M. Selahaddin (1334), *Bildiklerim*, Kahire.
- Mandel, N. (1976), *The Arabs and Zionism Refore World War I*, California.
- Osmanlı Tarihi* (1999), C. 2, (editörler: Güler Eren, Kemal Çiçek, Halil İnalçık, Cem Oğuz), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Öke, Mim Kemal (1991), *Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar*, İstanbul: Çağ Yay.

- Roth, Cecil (1977), *Dona Gracia of the House of Nasi*, Philadelphia: Jewish Publ. Society of America.
- Rozanes, Zinberg Soloman (1945), *Divrey Temey Israel be Togarma (History of the Jews in Turkey)*, 5 vols. Sofia, 1908-1938, vol. VI, Jerusalem, 1945. (covers years 1300-1835).
- Saydam, Abdullah (1997), *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, Ankara: TTK.
- Schoenman, Ralph (1992), *Siyonizmin Gizli Tarihi*, İstanbul: Kardelen Yayınları.
- Sırma, İhsan Süreyya (t.y.), *Birkaç Sahife Tarih*, Konya: Selam Yayınevi.
- Soysal, İlhami (1980), *Dünya'da ve Türkiye'de Masonluk ve Masonlar*, İstanbul: Der yayınları.
- Şaron, Moshe Sevilla (1992), *Türkiye Yahudileri*, İstanbul: İletişim Yay.
- Tahsin Paşa (1999), *Sultan Abdülhamid: Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Yalçın, Mustafa (1994), *Jön Türklerin Serüveni*, İstanbul: İlke Yayınları.

Şûrâ-yı Devlet-i Riyâset-i Celîlesine

Arz-ı Filistin'e ziyâret sûretiyle azîmet edecek olan Mûsevîler hakkında ne vech ile mu'âmele olunacağına dâir mevcûd ta'lîmât sûretinin irsâli hakkında tevârüd eden fî 3 Kânûn-i Evvel Sene 314 tarihlü ve ikiyüz otuz yedi numrolu tezkire-i aliyye-i dâverîleri mutâla'a güzâr-i âcizî oldu. Arz-ı Filistin'de muhâcirîn-i Mûseviyye'ye arâzî verilmesi bâ-irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî kat'iiyyen memnû' olduğu halde birçok muhâcirîn-i Mûseviyye berây-i ziyâret Kudüs'e gitmek bahânesiyle istihsâl eyledikleri murûr tezkireleri üzerine doğrudan doğruya Beyrut iskelesine çıkarak berran ...gitmekte oldukları anlaşılması cihetle berây-i ziyâret arz-ı Filistin'e giden Mûsevîlerin bir aydan ziyâde ikâmet etmemeleri şûrâ-yı devlet ve meclis-i mahsûs-i vükelâ karârıyla makâm-ı nezâretten fî 25 Mart Sene 300 ve oralarda ecnebî muhâcirlerinin iskân olunmaması hakkındaki şartın muhâfaza ve idâmesinin sûret-i mutlaka ve kat'iiyyeden olarak bir kat daha mahfûziyetine dikkat ve i'tinâ olunması ve teferru'âtı dahi kezâlik şûrâ-yı devlet karârıyla fî 3 Kânûn-i Evvel Sene 312 (?) tarihlerinde mahallerine teblîğ olunmağla beraber memnû'iyetin hüsn-i muhâfazası ve teblîgât-ı vâkı'a dâiresinde mu'âmele îfâsı dahi evvel ve âhir te'kîd edilmiş ve tevârih-i mezkûrede icrâ olunan teblîgât-ı şûrâ-yı devletin mukarrarâtına müstenid olmasına nazaran evrâk-ı esâsiyyesi şûrâda bulunacağı tabî' görünmüşdür ol-bâbda.

DH.MKT., 2157/10

Hâkpây-i Sâmî-i Hazret-i Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-i çâker-i kemîneleridir ki

Ma'lûm-i sâmi-i fahîmâneleri buyurulduğu üzre Mûsevîlerin arz-ı Filistin'deki fikirleri diyâr-i ecnebiyyeden koğulmuş bir sürü anarşist ve nehbest fikirli hergün kıt'a-i mezkûreye idhâl ve bi'l-hâssa bunun için müşekkel Enklopalistin nâm bankalarından milyonlarca akçe sarf ederek arazi-i cesîme istimlâk hilâf-ı kânûn bunlar üzerine ebniler inşâ ve cesîm karyeler teşkîl eylemek ve peyderpey bilâd-i mezkûrede ekseriyeti kendi unsurlarından bulundurarak devletin başına yakınlarda bir gâile çıkarmaktan ibârettdir. Mezkûr Mûsevîleri memleketlerinden tard eden Rusya Avusturya ve sâire gibi devletler menfa'atleri iktizâsınca Filistin'de dört el ile himâye ve her zuhûr eden mes'elede onları takviye ve ihyâ eylemekte mu'tâddır. Bu gün nefis-i Yafa'da Osmanlı Mûsevîler pek az ve iki bine gayr-ı vâsıl iken ecnebîler heman elli bine karîbdir. Ve her gün yüzlerce gelüp ziyâret

bahânesiyle Filistin'e girmektedirler. Güya bunlar memnû'u'l-ikâme add edilerek pasaportları ahz ile iskele me'mûrlarınca hıfz edilmekte ve ol-bâbdaki ta'lîmât-ı aliyye îcâbınca üç ay sonra memleketlerine i'âde olunmak ta'lîmât-ı aliyye iktizâsından bulunmakta ise de şâyed çıkmayacak olurlarsa bunlara ne mu'âmele edileceği meskût bulunduğundan tarih-i memnû'iyet olan yirmi beş seneden bu ana kadar Filistin'e gelüp de geri gitmiş bir tek Mûsevî bile gayr-i mevcûddur. Bunların kâffesi simsarları ma'rifetiyle pasaportlarını me'mûrundan bi't-takrîb almakda ve şâyed alamayacakları affî ve muktedir bir idâreye tesâdüf ederlerse memleketimize gidiyoruz diyerek vize etdirüp istirdâd ederek Hayfa'ya ve Beyrut'a gidüp oradan berran yine Filistin'e avdetle ebedî sûretde tevettun eylemektedirler. Baron Ruçbeld Hireş İzebdor Beyrut gibi ağniyâ-yi Yahûd vaktiyle kendi nâmlarına arâzi-i cesîme almış olduklarından ve bunlara tevzî' eylemelerinden şimdi beşer yüz hâneyi mütecâviz ve yalnız Yahûdilere mahsûs Yafa'da on beşi mütecâviz karyeleri bulunmaktadır. Bazıları vaktiyle arâzi edinmek için kendisini kadîmen Yafa'da mukîm veya Bulgaristan ve Tunus gibi memâlik-i şâhâne ahâlisinden göstererek Osmanlı olarak isimlerini nüfûsa kayd ettirmiş ve îcâbına göre Osmanlı ve lüzûmuna göre Rus ve Avusturya ve sâire tâbi'iyetini hâiz bulunmuşdur. Vapurlara otelci ismiyle yüzlerce Yahûdî simsarları gider ceyblerindeki pasaportlarla pasaportu olmayanları da ihrâc ederler. Daha yapamazlarsa konsoloslar bi'z-zât çıkarırlar. İşte ahvâl-i umûmiyye kulları Yafa'ya geldiğim zaman böyle idi. Kulları evvelâ Mûsevîlerin bu hilelerle Yafa'ya duhûlunu men' sâniyen simsârların vapurlara gitmesini külliyyen ber taraf etdim. Sâlisen arâzi iştirâ eylemelerine ve üzerine ebniye yapmalarına mâni' oldum. Râbi'an her gece ictimâ'ât-i muzirrelerine ve nutk ve sâirelerine mahsûs olan kulüblerini konsoloslarıyla i'tilâf ederek polisin nezâreti altında olmak kaydına bağladım. Hâmisen ruhsatsız açdıkalrı bir matba'ayı konsolosu (?) vâsıtasıyla basdırarak musâdere etdim. Sâdisen muhtelif köylerden iştirâ eyledikleri arazinin a'şârını tevhîde ve unsurlarını toplu bulundurmağa çalışdıklarından ve şûrâ-yi devletden bu babda bir isti'lâm geldiğinden buna mâni' oldum. Sâbi'an kazâ a'şârını umûmen tahmîs usûlüne rabt ve fukarâ-yi ahâlinin emlâkini karîben istimlâk için yalnız kullarına beşbin lira ve mutasarrıf bey efendiye de birçok mebâliğ teklîf eylediklerinden buna hâil oldum. Sâminen Habfa'da hatt-ı âlî civârında Osmanlı sıfatıyla arâzi istimlâk ettikten sonra bunu Siyonistlere satarak tâbi'iyetlerini de inkâr ettikleri muhâberâtdan anlaşıldığından hüviyet ve tâbi'iyetlerini isbâta çalışdım. Âşiran güya mekteb ve hastahâne gibi mü'essesât-ı hayriyye için siyon mühr-i muzirriyle i'âne topladıkları mesmû' olup bu bâbda tevzî' ettikleri i'âne biletlerinin bir fıkrasında Filistin benî İsrail'indir gayret edelim ki çabuk bulalım gibi ta'bîrât-ı muzırâ bulunduğundan bunu derdest ile mutasarrıf bey efendiye gönderdim.

DH.MKT., 2157/10

Dâhiliyye Nezâreti

Bey' ve şîrâsı kat'an men' olunmak ve'l-hâsıl ecnebî Mûsevîlere istimplâk-i emlâk ve arâzi hakkı hiçbir sûretle verilmeyüp devlet-i metbû'aları tarafından i'tirâz vukû'unda kendüleri hakk ve adilden mahrûm bıraktıkları Mûsevîleri memâlik-i şâhâneye can atmağa muztarr etdikden sonra himâyeye ve sahâbetle istimplâk-i emlâk karâr-nâmesinden istifâde eylemelerini talep etmeleri ma'kûl ve şâyân-ı kabûl olamayacağı makâm-ı müdâfa'ada der meyân kılınmak te'mîn-i maksada kifâyet edeceği mutâla'a olunmaktadır. Kaldı ki ecnebî Mûsevîlerin arz-ı Filistin'de men'-i ikâmetleri hakkındaki karâr bir netîce vermediği gibi istimplâk-i emlâk ve arâziye âid takayyudâtından da bir fâide hâsıl olmayup arz-ı Filistin mıntıka-i memnû'ası dâhilindeki emlâk ve arâzi alım ve satım mu'âmelâtında müştêrî ve mefrûğun-leh hangi mezhebden olursa olsun iştirâ edilecek mahal dâhil-i şehirde ise orada arz-ı mezkûra muhâceretleri memnû' Mûsevîlerin ikâmetine müsâ'ade etmeyeceğine ve hâric-i şehirde ise Mûsevî mültecîlerini yerleştirmeyeceğine dâir ta'ahhüdü hâvî bir beyânnâme alındığı halde vaktiyle kendi nâmlarına orada arâzi-i cesîme almış olan Ruçild ve Hireş ve sâire gibi ağniyâ-yi Yahûd işbu ta'ahhüdât hilâfına kendi arazilerini fukarâ-yi Yahûda tevzî' eylemekde olarak halbuki tebe'a-i şâhânenin bile nerede kâin olursa olsun bir karye ve hatta mahalle teşkîl etmeleri bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî şeref-sudûr buyurulmasına mütavakkıf iken Yafa civârında memnû'u'l-ikâme Mûsevîlerden mürekkebe ve beşyüz hâneyi hâvî onbeşi mütecâviz karyenin bilâ-istîzân teşkîl edilmiş olması mes'eleye tahdîdî nâ-kâbil ehemmiyet-i mahsûsa vermekde olduğundan zamân murûruyla ileride hükûmetce müşkilât tahaddüsüne mahall kalmamak üzere keyfiyetin devletçe bir an evvel nazar-ı dikkat ve te'emmüle alınması menût-i re'y-i sâmi-i fahâmet-penâhîleridir ol-bâbda.

tebe'a-i ecnebiyyeden bulunan Mûsevîlerin mukarrarât-ı müttihazesi vechle Yafa iskelesine vurûdlarında hâmil oldukları pasaportlar alınarak üç mâh murûrunda avdet eylemek şartıyla yedlerine kırmızı renkli ikâmet tezkireleri verildiği misillü bunlara dahi o yolda ikâmet tezkireleri i'tâ olunmuşdur. Şu kadar ki Mûsevî muhâceretinin men'inden sonra gelmiş ve yerleşmiş olan binlerce Yahûdîlerden kat'-ı nazar yalnız karâr-ı ahîr-i mezkûrun mevki'-i tatbîka vaz'ı tarihinden beru murûr eden altı sene zarfında Yafa'ya gelüp pasaportları alınarak yedlerine kırmızı ikâmet tezkiresi verilen memnû'ul-ikâme Mûsevîlere ve sinîn-i sâbıkaya âid pasaportlardan bin beşyüz altmış yedi adedinin Yafa iskelesi pasaport dâiresinde mahfûz bulunması bu mikdâr Yahûdînin avdet etmeyüp yerleşdiklerine sarâhaten delîl olduğu gibi ashâbının vefât etdikleri ve sâire gibi bahânelerle konsolatolarca istirdâd olunan ve beş altı seneden beru muhtelif pasaport me'mûrları tarafından onar onikişer frank mubâbilinde ashâbına i'âde edilmiş olduğu anlaşılmaqda bulunan pasaportlarda buna zamm edilir ise müddet-i mezkûre zarfında lâ-ekall iki üç bin ecnebî Yahûdînin burada temekkün etmiş olduğuna şübhe kalmaz. Karâr-ı mezkûrun ittihâzından maksad-ı aslî Mûsevîlerin arz-ı Filistin'de men'-i tevattunları mâddesi olduğu halde netîce-i ma'rûza bu maksadın külliyyen ve kat'iyyen adem-i husûlünü vâzihan göstermekde olup bunun sebebi ise tebe'a-i ecnebiyyeden olan Mûsevîlerin mensûb oldukları konsolatolarca memnû'iyet karârı mu'teraz aleyh olarak bunun sefâretleri tarafından kabûl edilmediği beyân edilmekde bulunmuş ve bu bâbda icrâ edilen teşebbüsât üzerine İngiltere konsolosundan İngiltere tebe'asının hangi dîne mensûb olur ise olsun memâlik-i şâhânede seyâhat veya ikâmet etmesi takyîd olunamayacağı ve İtalya konsolosundan dahi memnû'iyet karârının İtalya tebe'asından bulunan Mûsevîlere şümûlü olmayacağı ve hatta Rusya konsolosu tarafından bile Rusya'lı Yahûdiler hakkında memnû'iyet karârı kâbil-i tatbîk olmayup sefâreti cânibinden buna fî 25 Teşrîn-i Sâni Sene 1899 tarihinde i'tirâz edildiği yolunda cevâblar alındığından ve ferâğ ve intikâl için Yahûdilere mensûb oldukları konsolatolardan memnû'ul-ikâme takımından olmadıklarına dâ'ir şehâdet vukû'undan bi'l-istifâde filân ve filân Yahûdî hakkında memnû'ul-ikâme değıldir demek bir takım Yahudiler hakkında memnû'iyeti zımnen tasdik eylemek olacağına göre şu halde memnû'ul-ikâme Yahûdîler hangileri olacağı konsolatolardan bi'l-münâsebe su'âl edildiğinde bunların Rusyalı Yahûdilerden ibâret bulunacağı beyân edildiğinden ve aynı su'âl Rusya konsolosuna dahi îrâd olunarak memnû'ul-ikâme olan Yahûdiler Rusya'dan pasaportsuz çıkanlar olup yoksa ellerinde pasaportla gelenler hakkında memnû'iyet kabûl olunamayacağı ve bunların Filistin'de tevattun maksadıyla gelmeyüp memleketlerine avdet niyetinde bulduklarına pasaport almış olmaları delîl-i kâfi olacağı yolunda bir mugâlata ile mukâbele olunmaqda bulunacağından ve müstağni-i arz ve îzâh olduğu üzere bir ecnebînin konsolatosunca muvâfakat ve müşâreket

DH.MKT., 2157/10 (Sayfa 2)

Olmaksızın hükûmetce derdest ve teb'ûd edilmesine de mesâğ ahdî olmadığından Yafa'da pasaportları alınan ve Kudüs'de şahs ve hüviyetleri ve memnû'u'l-ikâme oldukları ma'lûm bulunan Yahûdîlerin bile müddet-i mu'ayyene zarfında ihrâc ve i'âdesine imkân bulunamamakda olmasıdır. Şu halde memnû'iyet-i vâkı'anın netîce-i fi'liyyesi lede'l-hâce daha kolaylıkla isbât-ı tâbi'iyeti için pasaportunu elinde bulundurmak isteyen bazı Yahûdîlerin pasaport me'mûrlarını itmâ' ve izlâl eylemelerinden ve buradaki Rusya konsolosu gibi bazı bed hâhânın şu sû-i isti'mâli vesîle-i kîl u kâl ederek yüksekçe sözler söylemesinden ibâret kalıyor. Gerçi sâye-i sâmi-i fahîmânelerinde ahîran icrâ olunan tazyîkât ve ta'kîbât ile pasaport dâd u sitedinin önü alınmış ise de karâr-ı vâkı'ın mebnâ-yı aslîsi Yahûdî muhâceretinin men'i olduğu halde hükûmetce bu maksadın istihsâl edilememiş olması ve bu hal mevcûd oldukça istihsâl olunamayacağından da ma'lûm bulunması hükûmet-i mahalliyyenin ittihâz-ı tedâbîrde aczine mahmûl ve bu da muhâfazası elzem olan şeref-i hükûmeti enzâr-ı âhâdda muhil görünmekdedir. Binâen aleyh memnû'iyet-i vâkı'anın netîce-i fi'liyyesi istihsâl ve hükûmet-i mahalliyyenin ciddiyeti tatarruk-i halelden muhâfaza buyurulmak üzere karâr-ı vâkı'ın icrâ'âtına konsoloslarca muhâlefet edilmemesi esbâbının istikmâli veyahud hiç olmaz ise şimdiye kadar bir tek Yahûdî hakkında bile tatbîk edilemeyen ve Yahûdîlerin düvel-i muhtelif ve bi'l-hâssa Amerika tâbi'iyetine duhûllerine ve belki de Filistin'de ikâmet için daha ziyâde hâhiş hissetmelerine sebep olan memnû'iyet-i resmiyyenin ref'iyle fi'len ve mâddeten daha mü'essir ve daha az mahzûrlu diğer bir tedbîr-i mâni' ittihâzı menût-i müsâ'ade-i sâmiye-i nezâret-penâhîleri olmağla ol-bâbda emr u fermân hazret-i men lehu'l-emrindir. Fî 2 Zilka'de Sene 323 ve fî 15 Kânûn-i Evvel Sene 321.

Kudüs-i Şerîf Mutasarrıfı

Ahmed Reşid

Mühür.

